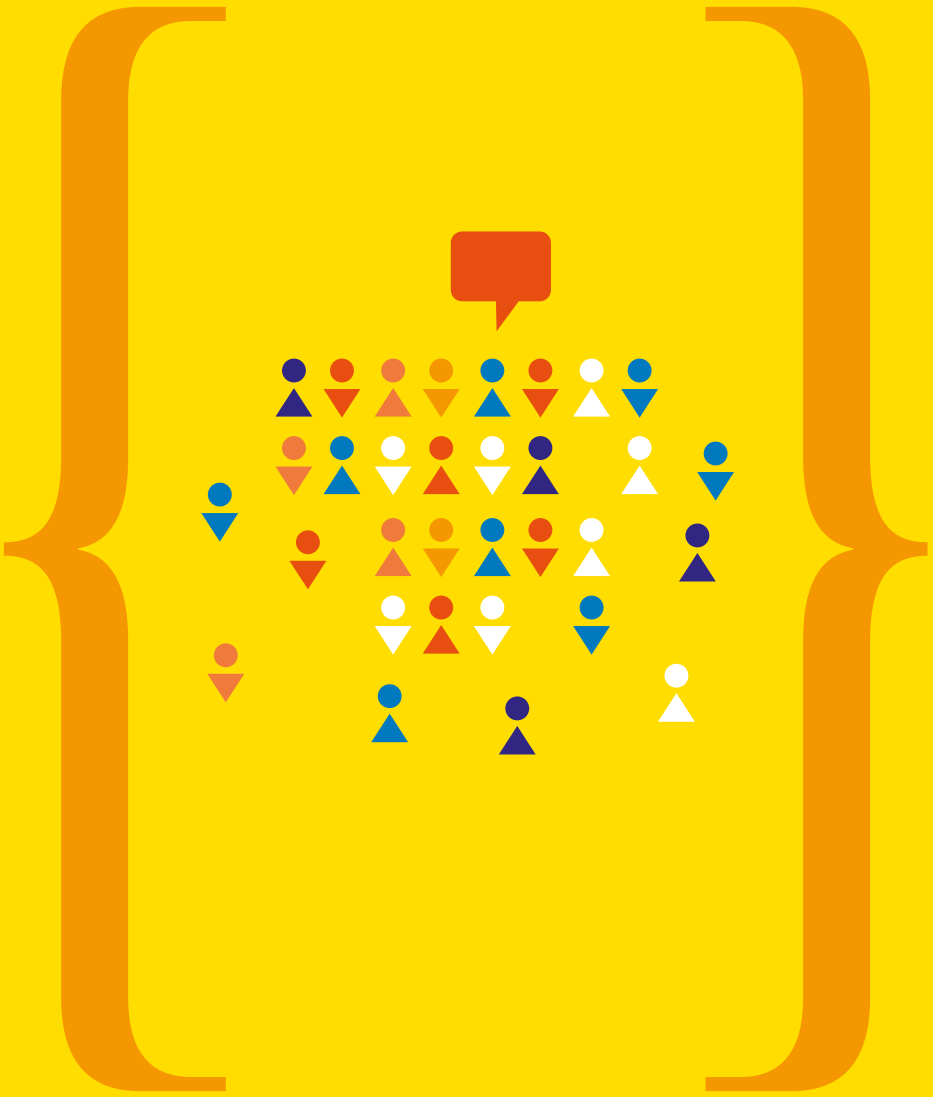
RED acoge

BARRERES DE LA DENÚNCIA

Discriminació racial i racisme en l'accés a drets a Espanya



CONTINGUT

INTRODUCCIÓ.
Una idea àmplia de la denúncia 5

DENUNCIAR EL RACISME
En un context de desigualtat de drets 7

MIRAR LA DENÚNCIA DES DE DINS.
Una etnografia de l'acompanyament 10

I. LES BARRERES ABANS DE DENUNCIAR 17

1.1. PRIMERA BARRERA: *Reconèixer que el que ha passat mereix posar-li nom* 18

1.2. SEGONA BARRERA: *Qui se sent amb dret a exigir drets?* 20

1.3. TERCERA BARRERA: *El cost de denunciar* 22

II. LES BARRERES DEL SISTEMA 24

2.1. QUARTA BARRERA: *Quan tenir un dret no significa poder exercir-lo* 24

2.2. CINQUENA BARRERA: *Fer que el racisme es reconegui a les institucions* 29

2.3. DESISTIMENT ESTRATÈGIC. *Quan decideix una persona que ja no vol seguir?* 31

III. TRAVESSAR LES BARRERES.
L'acompanyament com a pràctica política de transformació social 33

3.1. Fer possible l'accés a drets 33

3.2. Impacte de l'acompanyament en las víctimes de racisme 35

3.3. Què passa amb els equips professionals d'acompanyament? 37

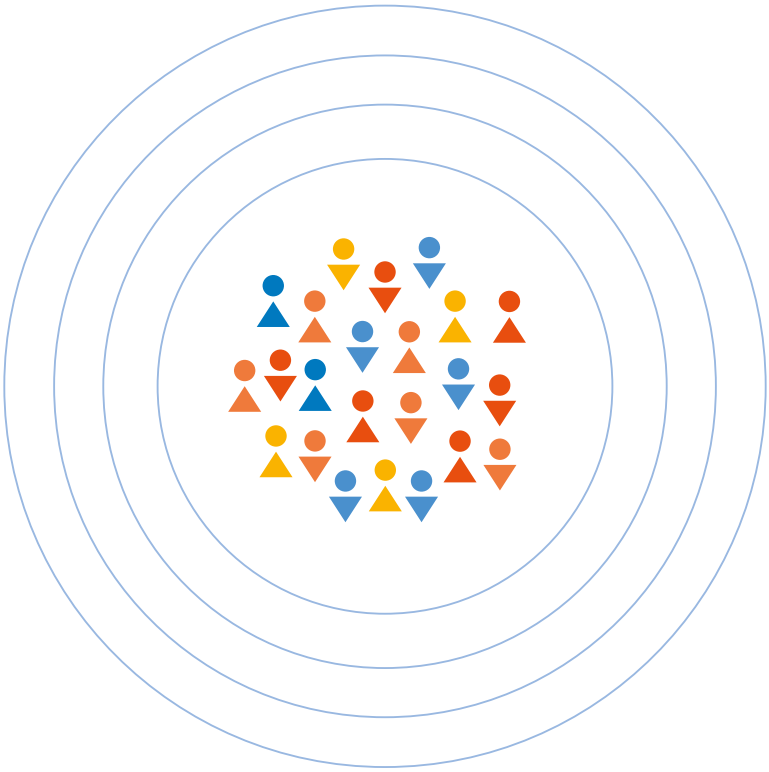
3.4. Acompanyar per a que deixi de ser necessari 40

IV. CONCLUSIONES.
Què ens diuen els 59 casos sobre el sistema de denúncia del racisme? 42

4.1. La ficció del denunciant *"ideal"* 42

4.2. El laberint del sistema i el desplaçament de la responsabilitat 43

DECÀLOGO PER A UNA DENÚNCIA SEGURA DEL RACISME 47



Anàlisi qualitativa de:

59

CASOS DE DISCRIMINACIÓ RACISTA

que s'han acompanyat durant el 2026 per professionals de nou organitzacions federades de **Red Acoge**

INTRODUCCIÓ
Una idea àmplia de la denúncia

Entre sofrir una situació racista i aconseguir activar algun mecanisme de protecció o reparació hi ha un recorregut complex. No totes les persones que experimenten racisme ho identifiquen com a tal, no totes saben que poden actuar-hi de cara i no totes les que ho saben consideren possible o convenient fer-ho. L'informe ***Barreres de la denúncia*** parteix d'una premissa metodològica i política fonamental: comprendre els obstacles a la denúncia del racisme a l'Estat espanyol exigeix desplaçar la mirada des de l'acte formal de denunciar cap al conjunt de processos socials i institucionals que condicionen aquesta possibilitat.

L'estudi es basa en **l'anàlisi qualitativa de 59 casos de discriminació racista que s'han acompanyat durant el 2026 per professionals de nou organitzacions federades de Red Acoge**. Els casos van ser registrats i seguits mitjançant una eina comuna d'observació participant de l'acompanyament, dissenyada per a recollir les característiques de la vulneració experimentada i el procés que es desenvolupa a partir d'ella: com la persona interpreta el que hagi succeït, quines barreres hi troba, quines decisions pren, quines estratègies activa, quines respostes rep de les institucions i com evoluciona la seva posició durant l'acompanyament. L'interès en l'anàlisi d'aquest nombre reduït de casos resideix en la possibilitat d'observar en profunditat com es construeixen i transformen els itineraris d'accés a drets en situacions concretes de discriminació racista.

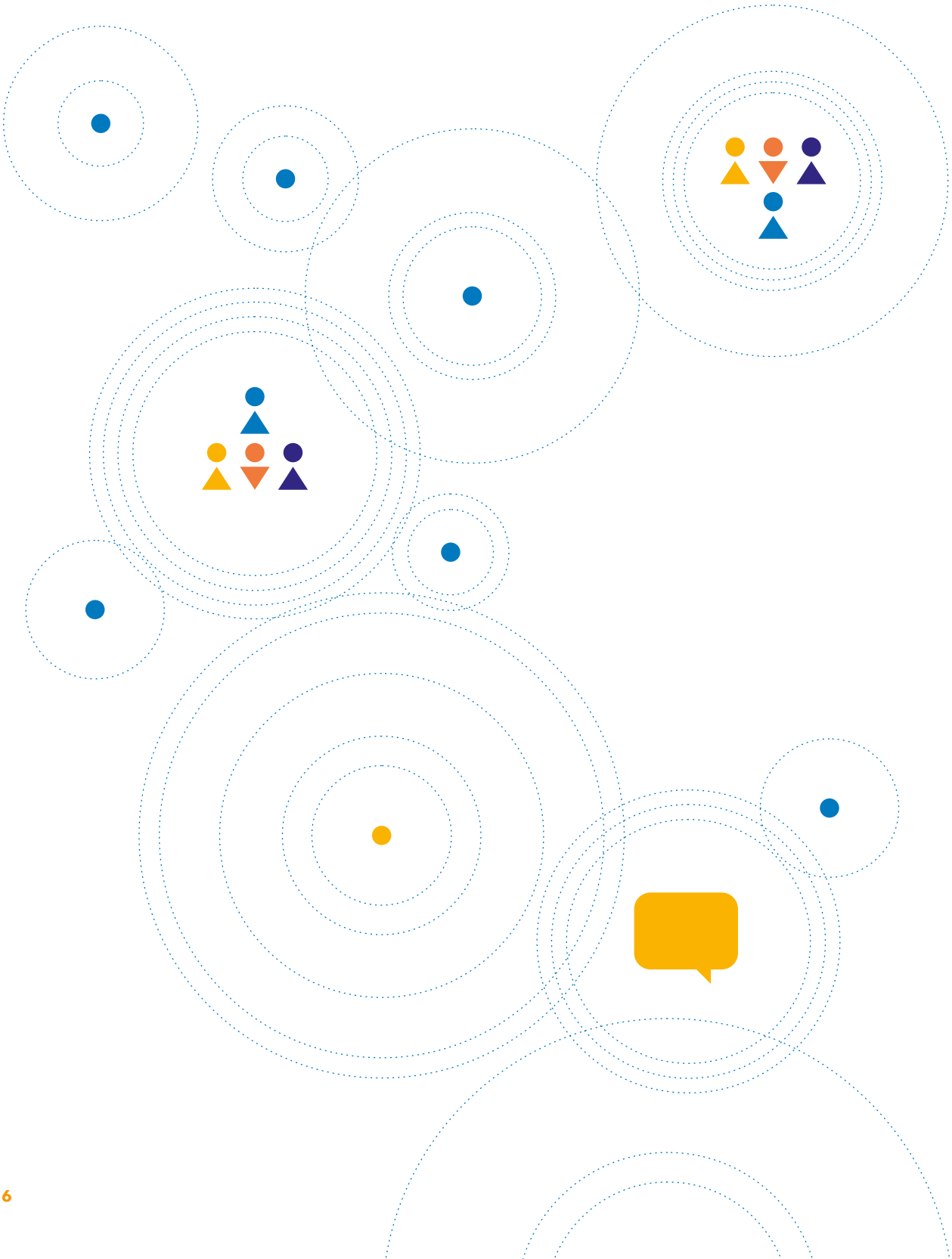
En tractar-se de processos acompanyats mentre estaven succeint, l'estudi permet a més observar dimensions que difícilment queden registrades en els sistemes institucionals de denúncia: dubtes, pors, negociacions, canvis d'estratègia, desistiments i el paper que exerceixen les xarxes i professionals de suport.

Aquí és important aclarir que en aquest informe tenim una perspectiva crítica sobre la denúncia que ens obliga a usar el concepte en un sentit ampli, sense restringir-lo a la presentació d'una denúncia penal o administrativa ni a l'activació d'un procediment formal davant una institució. **"Denunciar" aquí pressuposa posar en coneixement davant una autoritat, institució o de la comunitat una situació de discriminació racista, reclamar el reconeixement d'un dret vulnerat i tractar d'activar alguna resposta davant el que hagi succeït**. Aquesta resposta pot adoptar formes diverses: una denúncia, una queixa, una reclamació, un recurs, una mediació, una sol·licitud davant d'una administració, una comunicació a un organisme especialitzat o altres estratègies orientades a obtenir protecció, reparació o garanties de no repetició.

Desplacem el focus de l'anàlisi de la infra-denúncia de casos de racisme des de les suposades limitacions de les víctimes (decisions individuals o de dèficits personals) cap a la responsabilitat dels sistemes i institucions que, en massa ocasions, produeixen barreres difícils d'esquivar, reprodueixen desigualtats i obstaculitzen l'exercici de drets.

En aquest estudi en lloc de reivindicar una falsa neutralitat, adoptem una perspectiva situada que reconeix el valor del coneixement generat des de la pràctica de l'acompanyament

i des de les experiències de les persones que viuen el racisme estructural i institucional. L'acompanyament de casos realitzat en 2026 ha estat un lloc privilegiat per a observar com les persones avaluen riscos, negocien expectatives, construeixen confiança o decideixen renunciar a activar mecanismes institucionals.



DENUNCIAR EL RACISME
En un context de desigualtat de drets

Quan les institucions promouen la denúncia individual de casos de racisme com a principal via per a fer front a les seves vulneracions de drets, estan dibuixant també una determinada idea del racisme com una suma d'episodis aïllats, en lloc d'entendre'l com un sistema que es produeix i reprodueix a través del mateix funcionament institucional. Aquesta manera d'abordar el racisme desplaça cap a les persones afectades la responsabilitat de fer visible i corregir una injustícia.

Les mateixes institucions, a través de les seves normes, procediments, decisions, omissions, requisits o formes d'interpretar i aplicar els drets, són les que produeixen efectes diferenciats sobre les persones en funció del seu origen i racialització. A això li diem racisme institucional, un fenomen inscrit en les formes ordinàries de funcionament de les institucions. Per això, encara que la denúncia d'un cas específic de racisme pugui reparar una situació concreta, difícilment modifica per ella mateixa les condicions institucionals que permetran que aquesta situació torni a produir-se.

Quines possibilitats reals de denunciar tenen les persones quan l'accés al propi dret i les condicions per a reclamar-lo són desiguals? La denúncia és la millor via?

2026: regularització extraordinària, expectatives i noves incerteses

Al 2026 es va posar en marxa el procés de regularització extraordinària que modifica les possibilitats d'accés a drets de centenars de milers de persones migrants. Però una mesura d'aquesta dimensió també modifica les seves expectatives, la seva relació amb les institucions i la forma en què valoren els riscos de reclamar o denunciar el racisme. Segons les dades provisionals de la Estadística Continua de Población (INE, 1 de julio de 2026), a l'Estat espanyol actualment resideixen un total de 7.437.543 persones estrangeres. D'aquestes, segons estimacions (FUNCAS, 26 de enero 2026), 840.000 es troben sense permís de residència. La regularització extraordinària aprovada pel Reial decret 316/2026, de 14 d'abril, després d'anys de mobilització d'organitzacions i moviments antiracistes, va registrar un total d'1.174.978 sol·licituds. Durant del procés de regularització s'han identificat manifestacions de racisme institucional que poden agrupar-se en dues dimensions.

Les barreres burocràtiques i administratives generades durant la seva tramitació: la regularització extraordinària ha estat obstaculitzada per la saturació dels serveis socials encarregats de l'emissió dels informes, falta de personal i de planificació, dificultats de coordinació amb les entitats col·laboradores i absència inicial de criteris clars sobre l'elaboració de la documentació. Com a exemple paradigmàtic apareix *l'Informe de Vulnerabilitat*, exigit a determinades persones que no podien acreditar altres supòsits d'accés a la regularització. La falta d'instruccions clares i de recursos en els serveis socials va provocar situacions en què moltes persones van arribar a passar la nit davant els ajuntaments i entitats socials per a obtenir una de les escasses cites disponibles.

La criminalització de les persones migrants i la construcció d'un clima social de sospita: la difusió d'informacions falses associant a les persones migrants amb la delinqüència i la inseguretat, la manipulació de continguts generats per la IA o l'ús de terminologia alarmista i bèl·lica van ser continuades des de l'anunci de la regularització extraordinària, i així ha estat recollit per la Recomendación del CEDRE ante incidentes racistas y xenófobos identificados en el marco del proceso de regularización extraordinaria de personas migrantes.

En aquest context ha de situar-se la creixent utilització política del principi de «prioritat nacional», que planteja introduir la nacionalitat com a criteri de preferència en l'accés a recursos i drets socials, incloent-hi àmbits com les ajudes socials, l'habitatge o l'ocupació. Al Congreso, per exemple, una iniciativa presentada el 7 de maig de 2026 va plantejar promoure la «prioritat nacional» en l'accés a prestacions i recursos públics i modificar la Llei orgànica 4/2000 per a fer-la efectiva.

Tot això contribueix a definir el context en el qual les persones migrants interpreten el racisme institucional, valoren si val la pena reclamar i anticipen com poden ser rebudes per les institucions.

Entre el reconeixement formal de drets i el seu exercici efectiu

L'experiència de les persones migrants a Espanya es desenvolupa en un marc jurídic travessat per una tensió fonamental: l'ordenament reconeix un ampli conjunt de drets, però al mateix temps manté un règim d'estrangeria que estableix diferències en funció de la nacionalitat i de la situació administrativa i condiciona l'accés efectiu a determinats drets i recursos.

La Llei orgànica 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, reconeix formalment drets i llibertats de les persones estrangeres i estableix, en el seu article 3, que el seu exercici ha de realitzar-se en els termes previstos per la llei i en condicions d'igualtat; no obstant això, el propi text articula un règim jurídic diferenciat en funció de la situació administrativa, vinculant l'accés o les condicions d'exercici de determinats drets a l'autorització de residència o treball. L'informe *Denuncia In-Segura,* elaborat per **Red Acoge**, identifica precisament aquesta contradicció quan assenyala que la normativa d'estrangeria pot prioritzar la situació administrativa de les persones estrangeres davant de la protecció i garantia dels seus drets, entrant en tensió amb altres

normes que reconeixen protecció amb independència de la situació administrativa, com l'Estatut de la Víctima o la Llei 15/2022 d'igualtat de tracte i no discriminació.

És precisament en aquesta tensió on se situa la distància entre el dret formal i el dret efectiu.

El problema del sotsregistre: el que arriba al sistema i el que en queda fora

La dimensió del racisme a l'Estat espanyol resulta difícil de copsar a través de les estadístiques institucionals disponibles. Els registres administratius específics tenen categories, procediments i portes d'entrada diferents i no permeten construir un registre unificat del racisme en el conjunt de l'Estat. Aquesta fragmentació obliga a complementar les dades institucionals amb els registres produïts per les organitzacions socials que acompanyen les persones afectades i que, en molts casos, constitueixen una de les principals fonts per a conèixer les manifestacions del racisme institucional que no queden reflectides en les estadístiques oficials.

L'estudi del Ministeri d'Igualtat sobre el 2024 assenyala que el 33% de les persones consultades víctimes potencials havia experimentat discriminació per origen racial o ètnic, que l'habitatge era l'àmbit assenyalat amb major freqüència (27,5%) i que un 52% havia viscut durant els dotze mesos anteriors alguna situació susceptible de ser considerada delicte d'odi. No obstant això, només el 22,4% dels qui havien sofert discriminació havia presentat una reclamació o una denúncia.

Aquestes dades qüestionen la lectura del sotsregistre de casos de racisme com a simple absència de racisme per, almenys, dues raons:

a) una part important del racisme queda fora dels registres formals i

b) una altra part arriba a diferents dispositius d'atenció, acompanyament i gestió institucional sense necessàriament convertir-se en una denúncia formal.

Mols cops la persona migrant sí que aconsegueix accedir a una institució i fer arribar al coneixement d'algun agent públic la situació discriminatòria (s'informa a una treballadora social, es contacta amb un centre de salut, es comunica una incidència a un servei municipal, o a una entitat de xarxes socials davant l'Administració), i aconsegueix que el dret inicialment obstaculitzat sigui finalment reconegut, i això no escala a una instància superior. Aquesta dinàmica produeix una forma específica d'invisibilització del racisme: el cas entra en el sistema com a problema administratiu, però desapareix com a experiència de racisme una vegada que es restitueix l'accés al dret. L'acompanyament pot resoldre l'"incident aïllat" sense que arribi a qüestionar-se institucionalment la normativa o pràctica que el va produir, ni que en quedi constància que per a accedir a un dret reconegut va ser necessari superar el racisme del sistema.

MIRAR LA DENÚNCIA DES DE DINS
Una etnografia de l'acompanyament

La metodologia desenvolupada respon a una recerca situada, participativa i orientada a comprendre els processos mitjançant els quals les persones afectades per discriminació racista negocien les seves possibilitats reals d'accedir a mecanismes de protecció i justícia. De cara a enfocaments centrats exclusivament en els resultats jurídics de les denúncies, aquest estudi desplaça l'atenció cap als itineraris que precedeixen, acompanyen o fins i tot interrompen aquests processos.

S'estudien casos que van arribar a les 9 organitzacions federades de **Red Acoge** que participen en el projecte, per la qual cosa no representen estadísticament totes les experiències de racisme. La participació va ser voluntària i es va realitzar amb el consentiment de les persones acompanyades, van acceptar que l'experiència dels seus processos d'acompanyament pogués contribuir, de forma anonimitzada, a aquest estudi. Per a preservar la seguretat i privacitat de les persones participants, s'han utilitzat noms ficticis i s'ha omès la referència als seus països de procedència, així com qualsevol altra dada que pogués permetre la seva identificació.

Fases de l'estudi

L'estudi es va desenvolupar en fases diverses, així:

FASE 1



Disseny de l'eina de observació participada. En una primera fase es va desenvolupar una sessió de treball amb professionals externs a **Red Acoge** amb àmplia experiència en l'acompanyament a persones migrants i víctimes de discriminació. Posteriorment, l'eina va ser revisada, ampliada i validada mitjançant diverses sessions de treball amb l'equip d'Igualtat de Tracte i No Discriminació de **Red Acoge**, fins a consolidar un instrument comú de registre per a tots els territoris participants.

FASE 2



Acompanyament de casos de discriminació racista. L'eina va ser implementada per l'equip d'Igualtat de Tracte i No Discriminació de **Red Acoge**. Durant el període d'estudi es van acompanyar casos de discriminació racista, registrant de manera sistemàtica el desenvolupament de cada procés mitjançant l'acompanyament diari estandarditzat. Durant aquesta fase, la implementació de l'eina va ser acompanyada d'un procés continuat de supervisió metodològica i reflexió professional, amb la col·laboració de Psicomigra i el Centro Sira. L'equip no va observar passivament els casos: va informar, acompanyar, mediar, derivar, ajudar a preparar documentació, seguir procediments, etc. Precisament aquesta participació permet observar com es construeix l'itinerari de denúncia mentre està succeint. El que proposem és canviar allò que mirem: passar d'observar "l'incident racista" a reflexionar sobretot el que passa després.

FASE 3

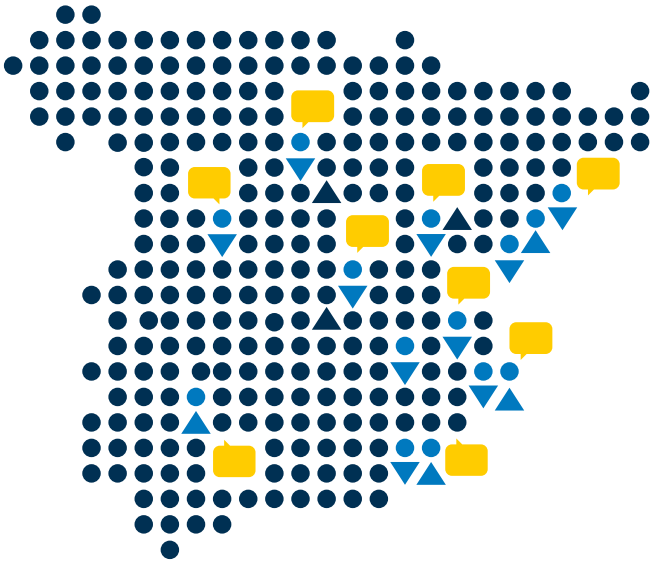


Sistematització de la informació qualitativa i quantitativa. L'estratègia analítica va combinar aproximacions qualitatives i quantitatives. En primer lloc, es va realitzar una anàlisi qualitativa dels diaris d'acompanyament mitjançant una lectura comparada i un procés de codificació temàtica que va permetre identificar patrons recurrents, diferències entre casos i relacions entre les diferents barreres que travessen els itineraris de denúncia.

FASE 4



Validació de l'anàlisi de la informació. Els resultats obtinguts van ser sotmesos a un procés de validació col·lectiva amb l'equip de professionals que ca participar en l'acompanyament dels casos.



59 casos, nou territoris i una mirada situada

La recerca es basa en l'anàlisi de **59 casos de discriminació racista acompanyats en 2026** per l'equip d'Igualtat de Tracte i No Discriminació de **Red Acoge** en nou territoris de l'Estat espanyol: Barcelona, Burgos, Còrdova, Elx, Guadalajara, La Rioja, Múrcia, Salamanca i València.

Aquest equip el componen professionals amb trajectòries, posicions socials i experiències diverses –persones migrants, nacionalitzades i espanyoles; professionals racialitzades i blanques–. Aquesta pluralitat és una condició que afavoreix la producció de coneixement situat i la reflexió crítica sobre les diferents formes en què el racisme travessa tant les experiències de les persones acompanyades com les pròpies pràctiques professionals. La diversitat de posicions va permetre identificar biaixos, contrastar interpretacions i enriquir la comprensió dels processos analitzats.

QUÈ VA PASSAR, ON VA PASSAR I QUI ESTAVA IMPLICAT

Encara que les expressions del racisme varien segons el context, l'anàlisi permet identificar patrons comuns que afecten l'accés efectiu a drets fonamentals.

ÀMBIT DE DISCRIMINACIÓ	AGENTS MÉS FREQÜENTMENT IMPLICATS	PRINCIPALS MANIFESTACIONS IDENTIFICADES DE RACISME ESTRUCTURAL I INSTITUCIONAL
Laboral 	Empreses, ocupadors particulars, supervisors, comandaments intermedis, companys de feina	Tracte desigual, explotació laboral que es justifica per la situació administrativa de la persona treballadora, impagament de salaris, assetjament, comentaris racistes i xenòfobs, discriminació en la contractació o promoció.
Residencial (habitatge i empadronament) 	Propietaris, arrendadors, immobiliàries, cohabitants i comunitats de veïnatge	Negativa al lloguer o a l'empadronament, amenaces de desallotjament, assetjament veïnal, condicions abusives d'accés a l'habitatge i limitacions per a accedir al padró.
Sanitari 	Centres de salut, personal administratiu, treballadors socials, serveis autonòmics de la salut	Obstacles per a accedir a l'atenció sanitària, denegació de targeta sanitària, barreres administratives, absència de traducció i interpretació i tracte desigual en la prestació del servei.
Ensenyament 	Centres d'ensenyament, docents, equips directius i administracions educatives	Segregació escolar, violència simbòlica, posada en dubte de famílies migrants, dificultats d'accés i tracte diferenciat cap a alumnat racialitzat.
Procediments administratius d'estrangeria 	Oficines d'Estrangeria, personal funcionari i Administració General de l'Estat	Retards injustificats, falta d'informació, obstacles administratius, absència de resposta i afectació de l'accés a l'ocupació i altres drets.
Serveis socials 	Serveis socials autonòmics i locals	Demores prolongades en prestacions, incompliment de terminis administratius i necessitat de múltiples reclamacions per a accedir a drets reconeguts.
Espai públic 	Particulars i, en alguns casos, Força i Cossos de Seguretat	Insults, agressions, amenaces i deficiències en la resposta institucional davant les denúncies.
Entorn digital 	Empreses privades, plataformes digitals i operadors comercials	Publicitat enganyosa, frau vinculat a l'accés a l'ocupació i aprofitament de la vulnerabilitat econòmica de persones migrants.

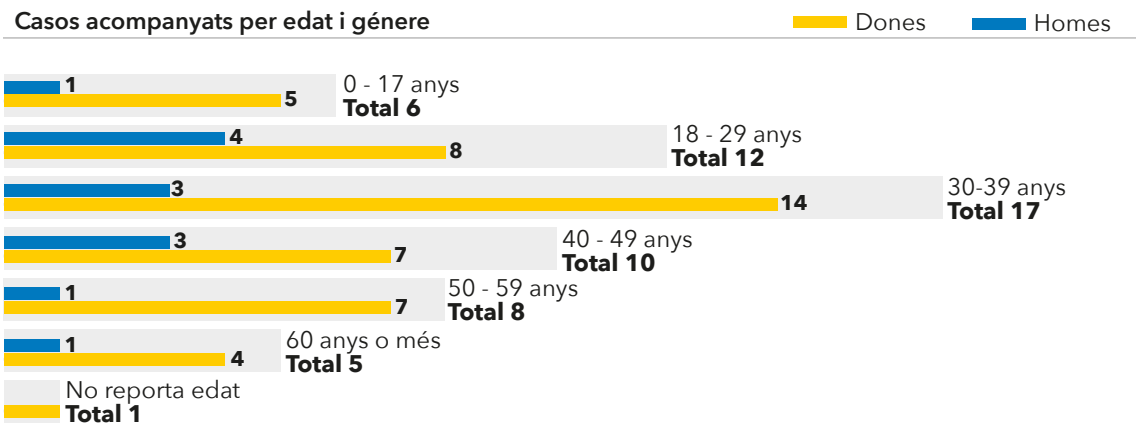
QUI SÓN LES VÍCTIMES?

Relacionat amb el gènere, la majoria de les persones acompanyades van ser dones (46 casos; 78%), davant de 13 homes (22%). La distribució de la nostra mostra reflecteix una major presència de dones entre els casos analitzats, encara que no ha d'interpretar-se com un indicador d'una major incidència de la discriminació racista sobre elles. De fet, aquestes dades contrasten amb les dades del Ministerio del Interior sobre los delitos e incidentes de odio que arriben a registrar-se oficialment: en 2024, les dones van representar el 40,1% de les víctimes, davant del 59,9% dels homes. Pot relacionar-se, més aviat, amb les característiques de la població atesa i formada per **Red Acoge**, amb les diferents formes en què dones i homes accedeixen als serveis d'acompanyament i amb la influència que el gènere exerceix sobre les estratègies de cerca de suport i d'accés als recursos disponibles.



La diversitat sexual i de gènere va ser present en 6 dels 59 casos analitzats (10,2%). Entre ells es van identificar tres homes gais, una dona lesbiana, una dona bisexual i una dona trans bisexual. Encara que no es tracta d'una mostra representativa de la diversitat LGTBIQ+, les persones acompanyades van descriure situacions en les quals el racisme s'articulava amb la LGTBI-fòbia, la transfòbia, la precarietat laboral, la irregularitat administrativa o l'absència de xarxes de suport.

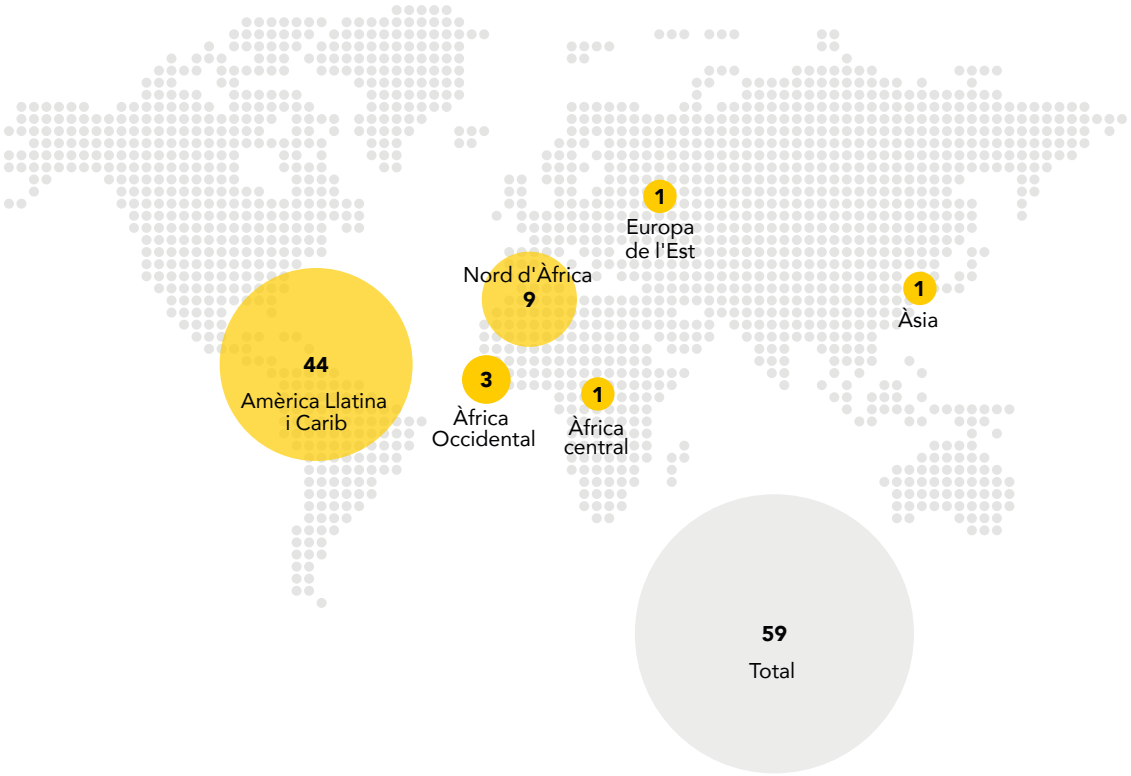
En relació amb l'edat, les persones entre 18 i 49 anys representen el 66,1% dels casos acompanyats, configurant el perfil majoritari de persones adultes joves i en edat laboral activa que enfronten situacions de discriminació racista.



a presència de menors d'edat també resulta significativa: es van registrar 6 casos de persones menors de 18 anys (10,2%), dels quals 5 corresponen a noies i 1 a un noi. En les franges de major edat, la representació disminueix progressivament: les persones entre 50 i 59 anys suposen el 13,6% dels casos (8 persones) i les persones de 60 anys o més representen el 8,5% (5 persones).

En relació a la nacionalitat de les persones acompanyades, la mostra presenta una clara predominança de persones procedents d'Amèrica Llatina, especialment de Colòmbia (16 casos, 27,1%), el Perú (10 casos, 16,9%) i Veneçuela (4 casos, 6,8%), incloent en aquests casos les persones amb doble nacionalitat espanyola. Entre les persones d'origen africà, destaquen les de nacionalitat marroquina (9 casos, 15,3%), seguides per persones procedents de Mali (3 casos, 5,1%) i Camerun (1 cas, 1,7%).

Casos acompanyats segons a regió de nacionalitat

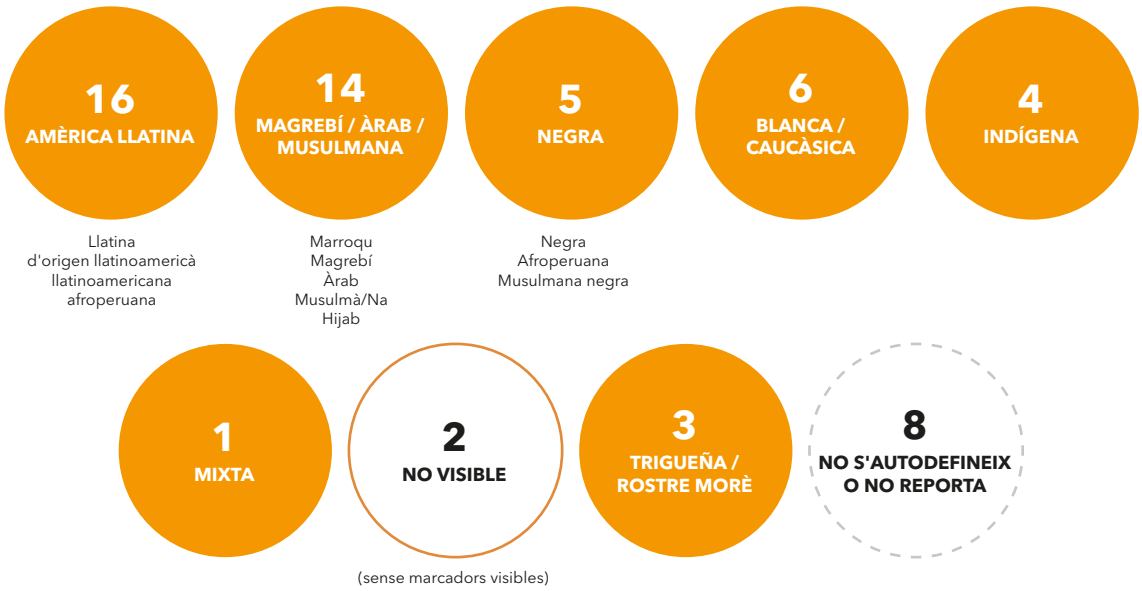


La resta de les nacionalitats –Argentina, l'Azerbaidjan, Bolívia, el Brasil, Xile, l'Equador, Guatemala, Hondures, Nicaragua i Romania– tenen una representació més reduïda, amb entre un i tres casos cadascuna. Aquesta distribució reflecteix la diversitat de perfils atesos pel servei d'Igualtat de Tracte i No Discriminació de **Red Acoge**, si bé la major presència de determinades nacionalitats ha d'interpretar-se en relació amb la composició de la població atesa per l'entitat i no com un indicador d'una major incidència de la discriminació racista sobre aquests col·lectius.

MÉS ENLLÀ DE LA SITUACIÓ ADMINISTRATIVA

La racialització no sempre forma part del llenguatge quotidià de les persones afectades. En diversos casos, les persones expliquen que només van començar a prendre consciència d'aquesta dimensió després d'experimentar situacions de discriminació. Algunes recorren a referències nacionals o regionals ("marroquina", "llatina", "afroperuana"), unes altres empren categories racials tradicionals ("negra", "blanca", "trigueña", "rostre bru"), unes altres fan referència a marcadors religiosos visibles ("musulmana amb hijab") i vàries manifesten expressament no autodefinir-se o no haver reflexionat prèviament sobre la seva racialització. Aquesta diversitat confirma que la racialització constitueix una posició social produïda en funció del context, les relacions de poder i les experiències de discriminació.

Categoria analítica de racialització **TOTAL 59 CASOS**



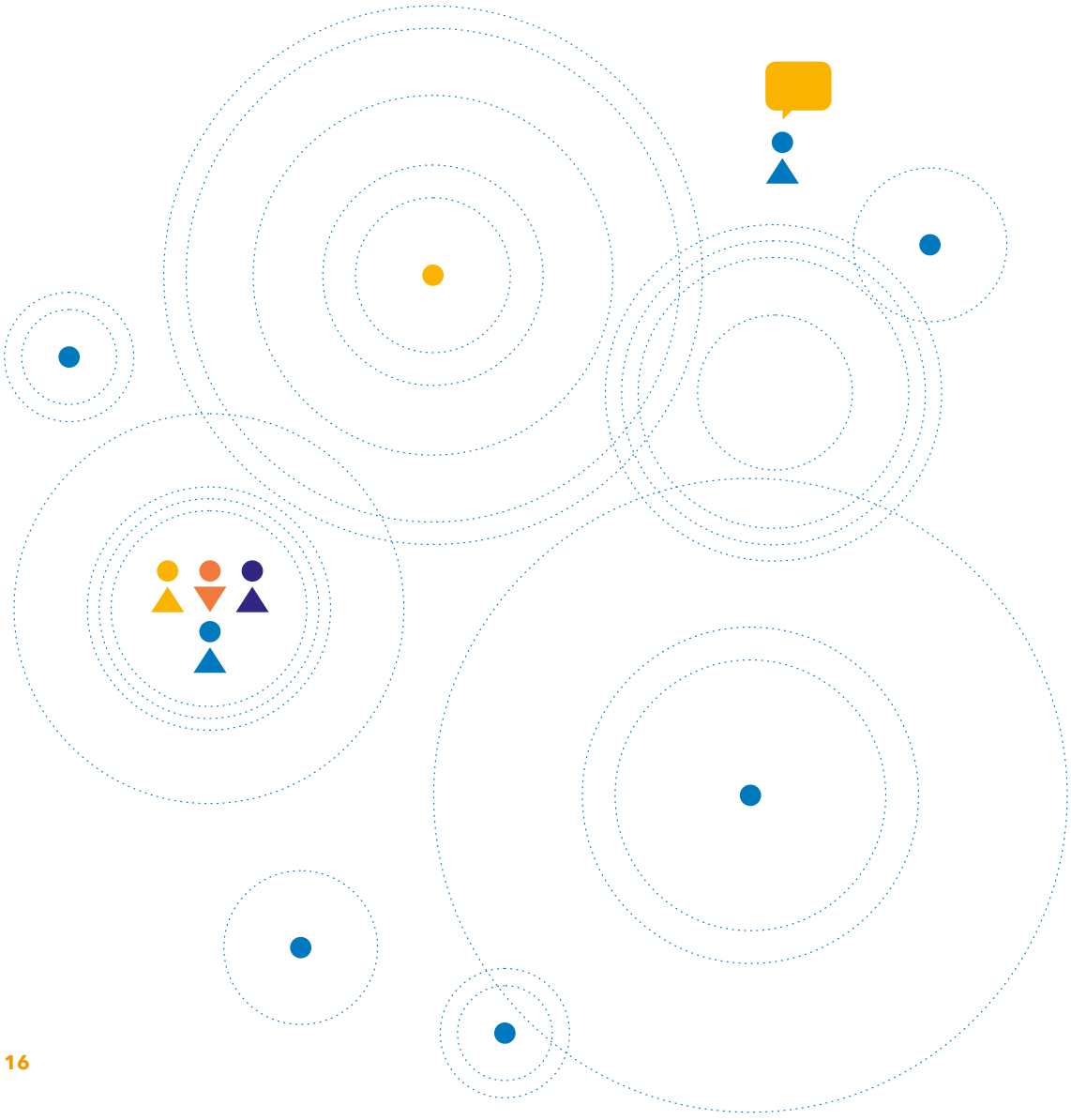
Les dades de la mostra han d'interpretar-se amb cautela perquè la variable recull **l'autopercepció** i no una classificació realitzada per l'equip investigador.

L'anàlisi dels casos mostra que les persones identificades o percebudes com a magrebines, musulmanes o portadores de símbols religiosos visibles –especialment el hijab– concentren nombrosos episodis en els quals el racisme s'expressa de manera explícita mitjançant comentaris islamòfobs o un tracte diferencial en l'accés a serveis públics, especialment en l'àmbit sanitari. En aquests casos, el marcador racialitzat és visible i opera de manera immediata en la interacció amb el personal institucional o amb particulars.

Els casos evidencien que l'autopercepció racial no sempre coincideix amb el motiu pel qual opera la discriminació. Diverses persones es defineixen simplement per la seva nacionalitat ("marroquina", "peruana") o fins i tot afirmen no saber com respondre a la pregunta sobre la seva racialització. No obstant això, els relats mostren que són tractades

socialment a partir de categories racialitzades construïdes per tercers. Això reforça la pertinença d'incorporar aquesta variable a l'estudi no amb l'ànim de classificar identitats, sinó amb l'afany de comprendre com determinats marcadors –el color de pell, els trets fenotípics, el hijab, l'accent o l'origen atribuït– activen mecanismes específics de racisme institucional.

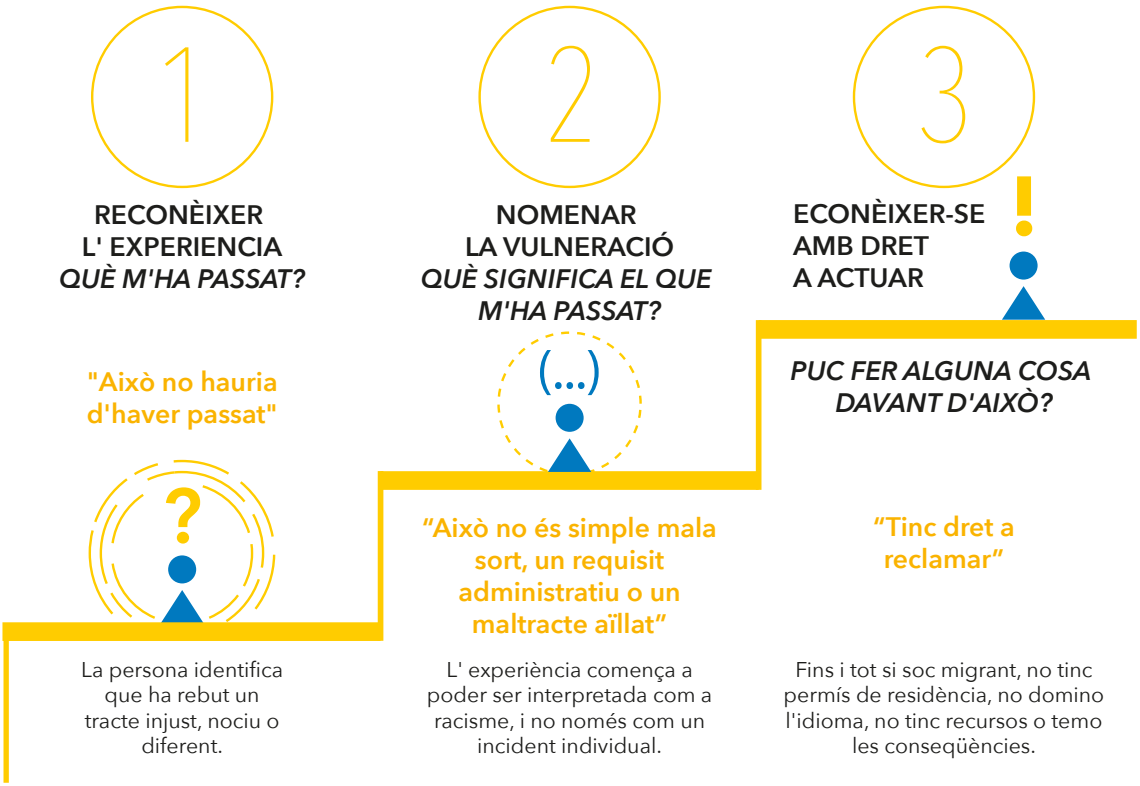
En els casos de persones negres (5 casos) la discriminació apareix en forma d'agressions racistes, identificacions policials selectives, insults, violència en l'espai públic i estereotips associats al cos negre. En canvi, entre les persones autodefinides com a llatinoamericanes la discriminació adopta amb major freqüència formes burocràtiques i institucionals (empadronament, estrangeria, sanitat, ocupació o habitatge), on l'origen nacional, la situació administrativa i la racialització s'entrecreuen. Per part seva, les persones que s'identifiquen com a llatinoamericanes o d'origen llatinoamericà apareixen de manera predominant en la mostra i experimenten discriminacions especialment vinculades a l'accés a drets socials, l'ocupació, l'habitatge i els procediments administratius. En aquests casos, la discriminació sol combinar l'origen nacional amb la situació administrativa irregular i la posició socioeconòmica, generant barreres institucionals persistents.



LES BARRERES ABANS DE DENUNCIAR

Abans del moment en què una víctima intenta arribar a una institució per a reclamar reparació, existeixen obstacles, menys visibles. L'anàlisi dels 59 casos mostra que aquestes barreres es distribueixen de manera desigual i s'intensifiquen en funció de posicions interseccionals. 18 dels casos acompanyats combinen simultàniament absència de permís de residència, nivell socioeconòmic baix i xarxes de suport inexistents o escasses. Entre les persones sense permís de residència, exactament la meitat (18 de 36) manca de xarxes suficients, i 28 de les 36 presenta un nivell socioeconòmic baix. Aquestes condicions són determinants en l'itinerari de denúncia perquè poden determinar què es considera possible reclamar i quant de risc implica si més no nomenar el racisme.

En aquest informe parlem de barreres abans de denunciar per a referir-nos a aquest conjunt de condicions que se situen abans i al voltant de la decisió formal de reclamar. Aquestes primeres barreres són:





1.1. PRIMERA BARRERA: *Reconèixer que el que ha passat mereix posar-li nom*

El primer obstacle, la naturalització del racisme, sorgeix en el moment en què la persona migrant ha de reconèixer que allò que li ha passat pot ser una vulneració de drets a causa del seu origen o posició racial i, per això, és una cosa davant de la qual té dret a actuar: reconèixer que allò que li ha ocorregut mereix posar-li nom.

Aquesta naturalització apareix amb especial força en aquells casos en els quals l'experiència migratòria ha anat acompanyada d'una exposició prolongada a situacions interseccionals de desigualtat. Les persones perceben el mal. El senten. El recorden. Però el racisme deixa d'aparèixer com una ruptura de la normalitat i comença a formar part d'ella.

> ***Una dona marroquina, musulmana, sense permís de residència***. Acudeix a urgències i descriu un tracte diferenciat per part d'una professional sanitària. No es limita a referir una espera prolongada: observa que és l'única dona amb vel a la sala, identifica gestos d'hostilitat, recorda que la professional va demanar als seus companys que no intervinguessin per a atendre-la i acaba interpretant que el comportament havia estat deliberat. No obstant això, la dona assegura que no es reconeix com a subjecta de drets i li sembla "normal que les persones locals la violentin perquè 'envaeixen el seu país'". Aquí la normalització no significa absència de sofriment. La dona se sent humiliada i vulnerable i, finalment, reclama formalment. El que es troba erosionat és una altra cosa: la seva condició migratòria i el procés de regularització al qual s'ha acollit operen com un marc interpretatiu que fa plausible per a ella que les persones locals disposin d'un marge de tracte racista i islamòfob que ella no pot qüestionar. **(BAY-PA04[1])**

Però el problema no és únicament que la persona sigui discriminada pel seu origen o estatus, sinó que acaba interpretant la desigualtat como una conseqüència natural de trobar-se en aquella posició.

> ***Una dona brasilera a Còrdova. No té permís de residència ni feina.*** Va arribar a Espanya després que el seu marit hagués sofert una agressió racista a Portugal. La usuària no només desconeix els procediments de denúncia, sinó que manifesta que desconfia de les autoritats i considera lògic que

1 Las nomenclatures indiquen l'organització federada que estava acompanyant el cas i el número de participant. BAY= Bayt al-Thaqafa, BUR = Burgos Acoge, COR=Córdoba Acoge, ELC= Elche Acoge, GUA= Guada Acoge, MUR= Murcia Acoge, RIO= Rioja Acoge, SAL= Salamanca Acoge y VAL= València Acull.

> les institucions "vetllin primer pels espanyols i després pels qui venen de fora". A més, afirma estar acostumada a rebre un tracte desfavorable pel seu accent. En aquest cas, per a la víctima, la discriminació no apareix com una anomalia que hagi de ser corregida, sinó com alguna cosa que cal esperar quan s'ocupa la posició de "qui ve de fora". **(COR-PA05)**

La normalització resulta especialment visible quan el racisme es perllonga en el temps. Aquest patró permet distingir entre la gravetat objectiva d'una conducta i el llindar subjectiu que porta a considerar-la denunciable. Els insults racistes reiterats poden ser dolorosos, restrictius i produir canvis profunds en la vida quotidiana.

> ***Una dona de 57 anys, a Guadalajara, boliviana amb nacionalitat espanyola***, acumula anys d'insults i agressions verbals d'una veïna relacionats amb l'origen de la víctima. No obstant això, la dona no acudeix immediatament a denunciar. És l'agressió física —un cop de puny— la que trenca el llindar de tolerància i desencadena la denúncia. **(GUA-PA04)**

Per altra banda, és important reconèixer que **la nacionalitat espanyola facilita el primer accés a la denúncia, però no elimina la normalització cultural de l'insult racista**.

> ***A Salamanca, un home marroquí-espanyol,*** porta tres anys suportant insults racistes i xenòfobs d'un company. L'empresa disposa de protocols d'assetjament, però aquests no contemplen de forma prou clara la discriminació per origen o religió. Els comentaris acaben tractant-se per part de l'empresa "com si no fos per tant". **(SAL-PA10)**

La persona migrant amb nacionalitat espanyola pot tenir més seguretat per a acudir a la policia, però continuarà interpretant determinades expressions racistes com a part del paisatge social quotidià:

> ***"A València, apunts de la persona encarregada de l'acompanyament del cas:*** La pròpia víctima no considera especialment greus els comentaris racistes del veí i els descriu com a "normals a Espanya". **(VAL-PA05)**

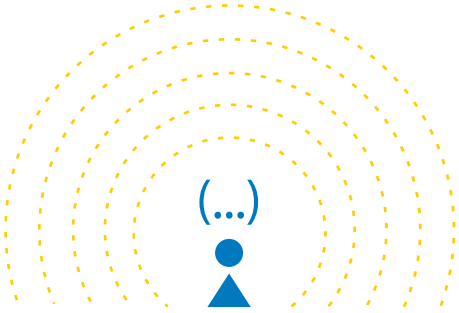
Però **què passa quan el racisme institucional es presenta en circumstàncies d'aparent neutralitat?** una part important dels casos mostra que el reconeixement es dificulta precisament perquè el racisme no apareix com una negativa explícita acompanyada d'un insult. Pot presentar-se com un requisit documental, una absència de cita, una demora, una plataforma que no admet un document determinat, una falta de traducció o una decisió administrativa que formalment s'aplica a tothom

> ***A Múrcia, una jove colombiana en situació administrativa irregular*** o va poder accedir a una cita amb Serveis Socials perquè el sistema exigeix un NIE del qual manca. La seva primera resposta no consisteix a qüestionar la regla, sinó a intentar utilitzar el NIE d'una cosina. **(MUR-PA03)**

Si més no, la persona no arriba ni al moment de decidir si fa la denúncia. Si l'exclusió s'interpreta com una conseqüència normal de "no tenir NIE", no existeix encara un conflicte

a reclamar. La barrera està situada en la capacitat d'identificar que una regla administrativa aparentment objectiva pot produir una discriminació indirecta.

Per això, la primera barrera de la denúncia va més enllà de si la persona "coneix els seus drets". És necessari preguntar **quin significat té per a ella el que ha passat, què considera normal, quines experiències prèvies ha incorporat com a inevitables, quines conseqüències creu que tindria reclamar i quines condicions necessita per a reconèixer-se com a subjecte amb dret a fer-ho**. La no denúncia és el resultat de l'experiència que encara no ha pogut ser nomenada com a vulneració.



1.2. SEGONA BARRERA: *Qui se sent amb dret a exigir drets?*

Fins i tot tenint en compte el que s'ha dit fins ara, la veritat és que reconèixer que l'experiència viscuda constitueix una discriminació racista no significa que la persona se senti legitimada per a actuar enfront d'ella. Existeix una segona barrera situada entre el reconeixement del racisme i la possibilitat efectiva de reclamar: la construcció de la pròpia persona com a subjecte amb dret a exigir drets. La distribució desigual de poder entre les persones migrants i les institucions, ocupadors, arrendadors o altres agents implicats condiciona la percepció de tenir legitimitat per a reclamar-ho.

La situació administrativa exerceix com a propulsor o fre a l'hora de fer front a aquesta segona barrera. Moltes persones migrants sense permís de residència, sent conscients de la vulneració del dret que han sofert, després d'analitzar les opcions decideixen postergar la denúncia al fet que es resolgui la seva situació. El grau de dependència a l'administració fa que, malgrat saber que tenen drets i que han estat víctimes d'una discriminació, valorin que no vulguin posar en risc la seva regularització.

> ***Un home de 29 anys porta més d'un any i mig esperant una resposta*** a una sol·licitud d'empadronament especial. Desconeix inicialment tant el dret que li pertoca com les accions que pot emprendre. Però, a més, decideix posposar la denúncia de l'explotació laboral que pateix fins a regularitzar-se. Assenyala expressament que vol solucionar primer la seva situació administrativa i que "quan tingui permís de feina i aconsegueixi una ocupació amb contracte, denunciarà". **(VAL-PA01)**

En el cas de nens, nenes i adolescents o de persones dependents o amb problemes de salut mental, la possibilitat de reconèixer-se com a subjecte legitimat per a denunciar el racisme adquireix una dimensió específica, ja que la seva capacitat per a identificar, expressar i reclamar el que passa és fortament intervinguda pels seus familiars i cuidadors. Que siguin altres persones les que tradueixin les seves experiències i decideixin quan i com actuar pot dificultar que puguin exercir la seva pròpia veu i reconèixer-se com a titulars del dret a denunciar. Són diversos els casos reportats en sanitat en els quals aquesta mediació acaba condicionant fins i tot la possibilitat de reclamar davant de situacions de discriminació.

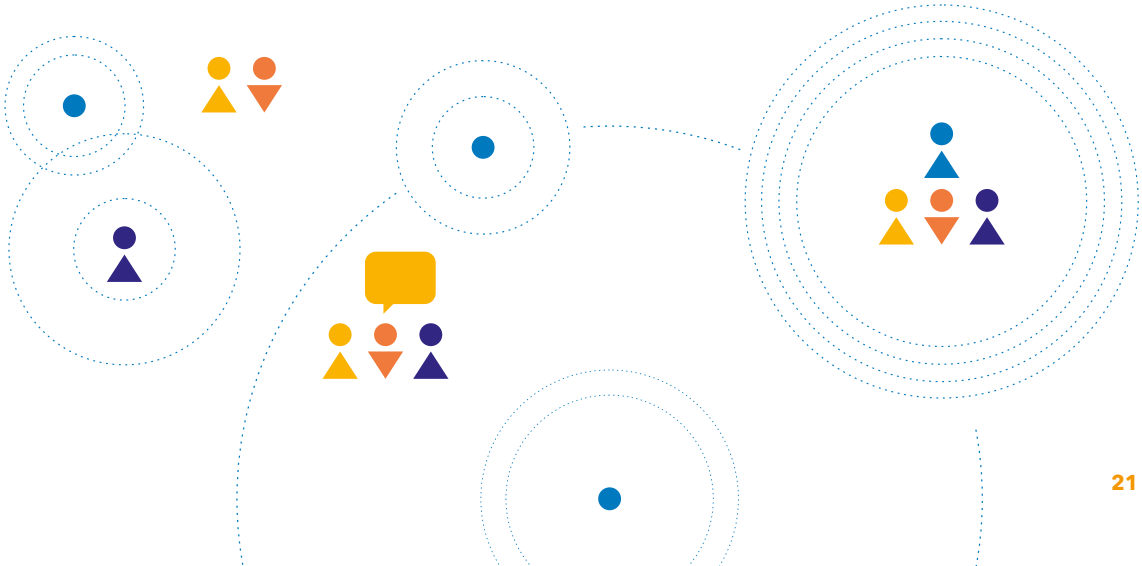
> ***Una dona reporta que en el Centre de Salut no atenen la seva filla menor*** fins que ella tingui feina. No obstant això, un cop la dona aconsegueix una feina i torna al centre de salut la deriven a l'INSS per al reconeixement del dret de la menor i aquí refereixen que com la menor no té permís de residència no és possible donar-la d'alta. **(SAL-PA03)**

A Barcelona una mare va denunciar la discriminació que la seva filla de 13 anys estava patint a l'aula d'acollida. Aquest cas mostra la intersecció i el desplaçament del racisme.

> ***En lloc d'analitzar i tallar la discriminació que la menor patia*** es va posar sota sospita la situació administrativa de la progenitora i es va sotmetre a la menor a un interrogatori sobre el context social, personal i laboral de la seva mare. El cos docent va començar a intimidar la menor. Aquesta situació va generar pors en la mare a causa de la seva situació administrativa i la possible retirada de custòdia. **(BAY-PA01)**

La pregunta deixa de ser únicament **"tinc dret a denunciar?"** per a convertir-se en **"em puc permetre exercir aquest dret sense que la meva posició sigui qüestionada?".**

Aquesta segona barrera no separa als qui "volen denunciar" dels qui "no volen fer-ho". Separa als qui poden convertir el reconeixement d'una vulneració en una acció sostinguda de denúncia o reclamació dels qui, fins i tot reconeixent el racisme, han de valorar si estan en condicions d'exercir aquest dret. La legitimitat per a denunciar es construeix en relació amb la posició que s'ocupa i amb els riscos que implica qüestionar a qui té poder. Per això, **sentir-se amb dret a exigir drets també depèn de sentir que es pot fer sense que l'exercici d'aquest dret tingui conseqüències que resultin inassolibles.**





1.3. TERCERA BARRERA: *El cost de denunciar*

En els 59 casos acompanyats i analitzats, denunciar el racisme sorgeix com una decisió situada en la qual les persones valoren què poden aconseguir en fer visible el racisme, però també què poden perdre, quins riscos poden assumir, quant d'esforç poden sostenir i quins recursos tenen per a afrontar les conseqüències. Aquest cost augmenta quan la persona depèn econòmicament de qui ha exercit la discriminació, quan no disposa de xarxes de suport, quan té una situació administrativa inestable o quan sosté responsabilitats familiars i de cura.

a/ El temor a perdre la feina, l'habitatge o les prestacions

El cost de denunciar el racisme és més gran quan qui ha comès la discriminació controla directament un recurs del qual depèn la persona migrant. En aquestes situacions existeix una relació de poder que va més enllà de l'episodi discriminatori perquè qui agredeix pot ser també qui proporciona l'ocupació, l'habitatge, l'educació o els ingressos necessaris per a mantenir-se. En aquests casos, la possibilitat de denunciar queda condicionada per la possibilitat de perdre allò que permet a la persona sostenir la seva vida quotidiana.

> ***A Guadalajara, una dona peruana de 62 anys, sense permís de residència,*** treballa com a interna tenint cura d'una dona gran. No té contracte laboral i cobra 800 euros, sense unes condicions adequades de descans. Al mateix temps, viu en una habitació sotsarrendada i té dificultats per a empadronar-se perquè ni l'arrendadora ni la família de la dona de la qual té cura volen facilitar-li l'empadronament. És a dir, el seu ús i el seu habitatge es troben estretament lligats a relacions de dependència respecte d'altres persones. La pròpia víctima no identifica inicialment aquestes situacions com a discriminació i, quan durant l'acompanyament se li explica que existeixen elements abusius i que podria denunciar-los, decideix no fer-ho. El motiu: té "por de perdre la feina i l'habitació" i afirma que no vol "problemes amb l'ocupador ni amb l'arrendador", perquè té por de "perdre-ho tot". També assenyala la falta de temps per a acudir a les instàncies que requeriria la denúncia. **(GUA-PA01)**.

La precarietat redueix la capacitat efectiva d'abandonar la relació o de confrontar a qui discrimina. Mantenir el silenci pot semblar l'única forma de conservar unes condicions mínimes d'estabilitat.

b/ La por a les represàlies i a l'exposició

La denúncia també pot percebre's com una acció que fa visible a la persona i que pot desencadenar nous problemes. Les víctimes no solen tenir por a una represàlia concreta, sinó que experimenten una incertesa sobre què farà l'agent agressor quan sàpiga que ha estat denunciat: si intensificarà l'assetjament, si intentarà perjudicar-les davant de tercers o si utilitzarà la seva posició per a posar en risc allò que les persones consideren més important.

> ***A Elx, una dona peruana de 27 anys pateix agressions racistes.*** No té permís de residència, és mare separada de dos menors i responsable de totes les despeses familiars. Després d'aconseguir un habitatge de lloguer social, ella i els seus fills comencen a patir atacs reiterats per part d'una parella veïna, que els crida que se'n vagin "al seu país" i utilitza expressions racistes i xenòfobes. La situació arriba a implicar també altres veïns i al representant de la comunitat. La víctima té por que les actuacions de la veïna tinguin conseqüències sobre el seu habitatge. Tem les represàlies: la veïna està presentant queixes per a aconseguir que li retirin el lloguer social. La por s'intensifica per l'absència de xarxes de suport. **(ELC-PA03)**.

La idea de "represàlia" pot ser encara més complexa quan les persones migrants necessiten que les institucions resolguin un tràmit, que un servei els atengui o que es faci efectiu el dret que els empara. En aquestes circumstàncies moltes perceben que qüestionar l'actuació institucional resulta arriscat. En aquests casos, l'absència de denúncia no pot interpretar-se com a desconeixement o "manca d'interès", sinó com una estratègia d'autoprotecció dins d'una relació marcada per la dependència.

> ***A Múrcia una família rep comentaris en el Registre Civil acusant-la de voler "treure els papers a través de la nena".*** La dona desconeix que pugui denunciar aquest tracte i, encara que la situació li genera por i indefensió, prioritza no interferir en el procés de regularització familiar. La denúncia queda subordinada a la necessitat d'aconseguir primer la documentació. El resultat és una inversió de prioritats: la protecció davant de la discriminació es percep com alguna cosa que pot esperar, mentre que la regularització apareix com a condició prèvia per a poder reclamar. **(MUR-PA06)**

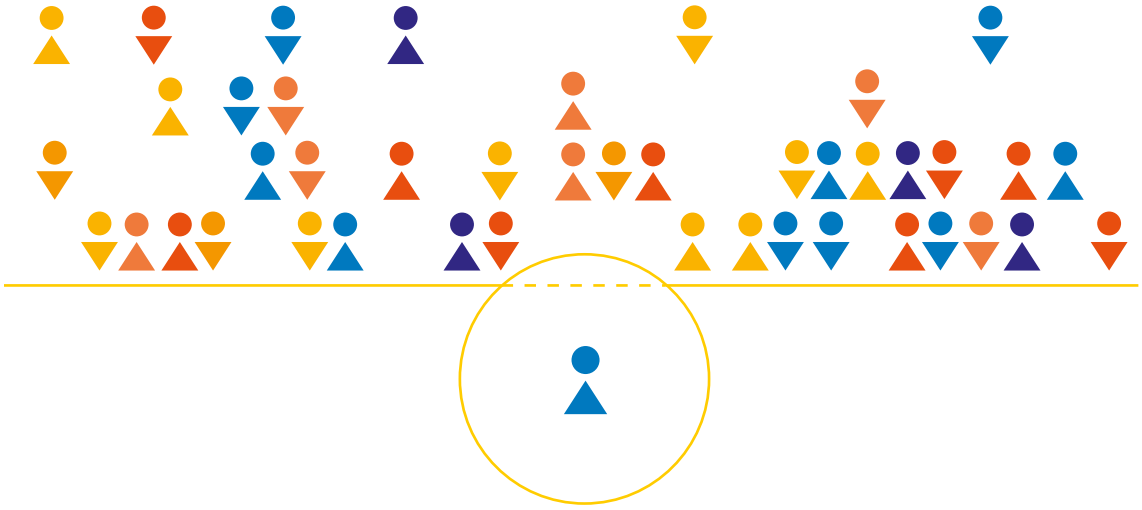


Per tot l'anterior, cal desplaçar la pregunta habitual "per què no va denunciar?" i començar a preguntar-nos **què havia d'arriscar aquesta persona per a denunciar i quins recursos tenia per a sostenir aquest risc?**

II

LES BARRERES DEL SISTEMA

Un cop presa la decisió de denunciar, el sistema que hauria de protegir davant el racisme manifesta mancances estructurals que dificulten el procés i, en molts casos, el converteixen en impossible de sostenir. En aquest informe a aquestes mancances estructurals del procés de denúncia del racisme els diem "barreres del sistema"; aquelles que es deriven del funcionament mateix de les institucions.



2.1. QUARTA BARRERA: *Quan tenir un dret no significa poder exercir-lo*

Un cop que una persona migrant ha reconegut una situació com a racista i s'ha reconegut a ella mateixa com la titular de drets, comença un altre recorregut: fer que aquest dret sigui efectivament accessible. És aquí on apareix la quarta barrera. El problema deixa de situar-se exclusivament en la possibilitat d'identificar la discriminació i passa a situar-se en la relació amb el sistema que hauria de respondre davant d'això.

Poder exercir un dret depèn de saber com funciona la institució, tenir temps per a insistir, poder desplaçar-se, disposar de connexió a internet i d'eines digitals, comprendre l'idioma i la lògica administrativa, saber quin document demanar, trobar a algú que conegui el procediment o tenir la possibilitat de tornar una vegada i una altra fins a trobar una resposta.

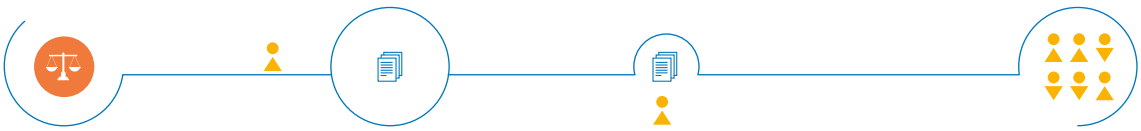
INFORMACIÓ INACCESSIBLE, CONTRADICTÒRIA O INSUFICIENT

Una de les primeres formes que adopta aquesta barrera és la impossibilitat de construir un itinerari clar. La persona migrant sap que necessita exigir la restauració d'un dret, però no sap qui l'ha de reconèixer, quin procediment ha d'iniciar o quina documentació ha d'aportar.

> A Burgos, una dona marroquina empadronada a la ciutat necessita seguiment de cardiologia, però el centre de salut li denega inicialment la targeta sanitària per no tenir permís de residència. La informació que rep no resol el problema, li indiquen que ha de pagar l'assistència. Posteriorment intenta contractar una assegurança mèdica privada, però les companyies també rebutgen assegurar-la per la seva edat i malaltia crònica. La dada rellevant aquí és que la víctima no mancava únicament d'informació: la informació institucional que havia rebut la conduïa cap a una via equivocada. **(BUR-PA02)**

En altres casos, la informació canvia segons la institució o el professional.

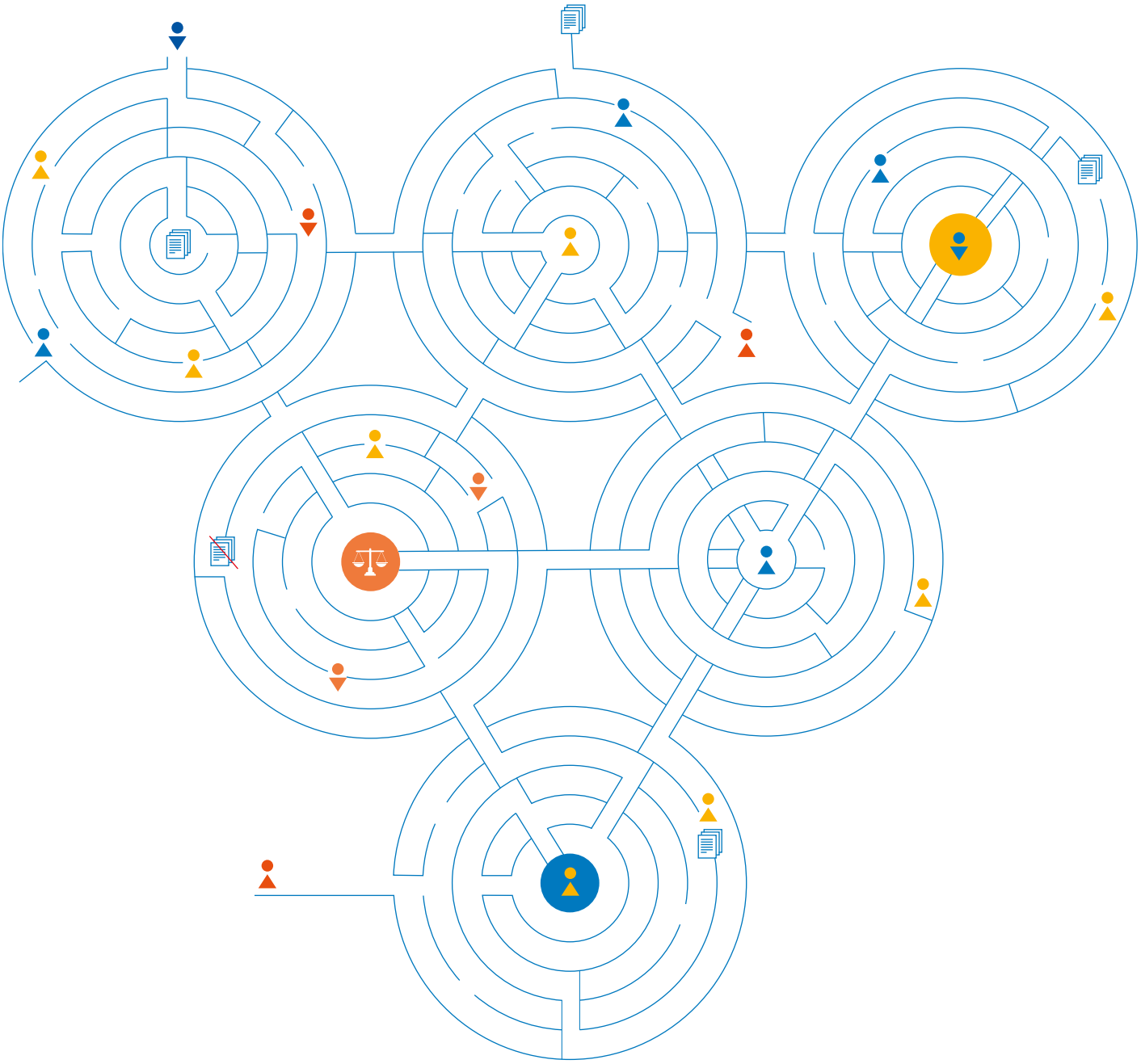
> A La Rioja, una dona colombiana sense permís de residència i feina té pocs recursos i treballa al sector de cures, vol traslladar de centre educatiu als seus fills i s'adreça tant al centre escolar com al Servei d'Escolarització. En tots dos llocs la deriven d'un a l'altre denegant-li el trasllat: el centre li diu que ha d'acudir a Escolarització i Escolarització lai retorna al centre. Com moltes persones migrants, la dona rep derivacions constants i informació confusa. **(RIO-PA01)**



ELS OBSTACLES DE LA BUROCRÀCIA

La burocràcia produeix una forma particular de desigualtat perquè cada obstacle pot semblar petit quan s'observa per separat. Una cita, un formulari, un certificat, un requeriment postal, un document que ha de presentar-se en una altra oficina. Però per a qui manca de temps, recursos, coneixements o estabilitat, la suma d'aquestes passes pot produir un complet bloqueig.

> A Còrdova, una dona en situació administrativa irregular sol·licita un empadronament social. Transcorren tres mesos sense resposta i, posteriorment, es descobreix que l'Ajuntament li havia enviat per correu postal un requeriment d'informació que ella no va arribar a conèixer. La raó és material: treballava com a interna i vivia en un domicili diferent del qual havia indicat en la sol·licitud. Al no respondre al requeriment, l'expedient va ser arxivat i posteriorment desestimat. **(COR-PA03)**



DERIVACIONS, SILENCIS I ABSÈNCIA DE RESPOSTA

Hi ha situacions en les quals ningú no diu "no" expressament. Molts casos són arxivats, uns altres ni tan sols tenen resposta i les persones han d'interpretar el silenci administratiu, d'altres vegades es fan respostes parcials o es deriven a una altra institució.

> A Barcelona, una dona reclama un tracte que identifica com islamòfob en el servei d'urgències d'un hospital. La reclamació s'interposa davant l'Oficina per a la No Discriminació, però la resposta informa d'una demora de "tres o quatre setmanes" per a obtenir la primera cita a causa de problemes d'organització interna i a la baixa d'una treballadora. A això s'afegeix que la pròpia pàgina de queixes de l'hospital estava caiguda. **(BAY-PA04)**

A aquesta forma de violència administrativa és especialment difícil de posar nom perquè no produeix un moment únic d'exclusió. Produeix espera.

> A València, la Renda Valenciana d'Inclusió se sol·licita i roman sense resoldre durant més de cinc anys. La persona presenta una reclamació en 2024 i posteriorment s'adreça al Síndic de Greuges. Encara que aquest emet una resolució favorable, la Conselleria inicialment denega la prestació. Més endavant reconeix el dret, però tampoc efectua el pagament. Se succeeixen noves queixes fins que, finalment, a l'abril de 2026 es reconeix un deute de 26.717,88 euros, corresponent a quantitats que degueren haver-se abonat des de 2021. **(VAL-PA03)**

En altres casos, el silenci manté intacta la incertesa sobre si la institució està si més no disposada a reconèixer que existeix un problema. Amb això, la persona queda suspesa entre la voluntat d'actuar i la falta d'una interlocució institucional que permeti avançar.

> A Burgos, una dona experimenta un tracte diferencial i humiliant relacionat amb el seu origen en l'àmbit laboral. Busca orientació precisament perquè vol saber si val la pena denunciar. Entre les barreres identificades apareixen l'absència d'informació clara sobre els canals de denúncia, la falta de referents de casos similars resolts i la inexistència de protocols visibles o formació específica en l'empresa per a identificar i tramitar denúncies per racisme. Finalment, l'empresa cancel·la la reunió de mediació. **(BUR-PA01)**

CITES, TERMINIS, DOCUMENTS I ALTRES OBSTACLES APARENTMENT TÈCNICS

Un cop que la persona ha decidit reclamar el tracte discriminatori, apareixen obstacles que poden semblar merament procedimentals, però que poden determinar la continuïtat o l'arxiu de la reclamació. L'aparença tècnica d'aquests requisits pot ocultar que no totes les persones tenen les mateixes possibilitats de complir-los. El propi disseny de procediments com la reclamació o la denúncia penal pot fer difícil sostenir la resposta enfront d'aquesta vulneració. En aquest sentit, l'expedient pot avançar només mentre

la persona aconsegueix adaptar-se als terminis, documents i formes de funcionament que la institució exigeix.

> A Barcelona, una dona trans colombiana denuncia assetjament laboral. La denúncia es troba en tràmit i ha hagut de ser derivada a diferents recursos especialitzats i a un advocat privat. Ella assegura que "els terminis s'allarguen molt" i assenyala la falta de recursos especialitzats per a la interposició de la denúncia. La persona manté la seva voluntat de denunciar, però el temps institucional comença a convertir-se en una càrrega sobre la seva capacitat de sostenir el procés. **(BAY-PA02)**

Casos com aquest permeten desplaçar la mirada des del requisit, aparentment neutre, cap als seus efectes concrets. Denunciar el racisme suposa que la persona disposi de condicions per a sostenir la denúncia durant el temps que el sistema triga a respondre. Un termini no és només un termini quan el fet de complir-lo exigeix reorganitzar una feina, desplaçar-se, comprendre una citació o saber quin justificant necessita el jutjat. Un document no és només un document quan la seva correcta presentació determina que una denúncia continuï o sigui arxivada. I el temps tampoc és neutral: com més es perllonga una reclamació, una mediació o una denúncia, més gran pot ser el desgast emocional i material de qui la sosté.

IDIOMA, ALFABETITZACIÓ INSTITUCIONAL I TRADUCCIÓ

Generalment, la barrera lingüística s'associa amb no tenir el castellà com a primera llengua. I sí, això dificulta considerablement el procés de denúncia del racisme. L'idioma es converteix en una qüestió de poder institucional: qui domina els codis del sistema pot avançar; qui no els domina depèn del fet que una altra persona tradueixi no sols paraules, sinó també regles, expectatives i possibilitats.

> A Barcelona, un home àzeri amb hipoacúsia, discapacitat cognitiva i estrès posttraumàtic denúncia la violència soferta en el seu habitatge. Encara que aconsegueix interposar la denúncia amb acompanyament, posteriorment apareix una barrera molt més greu: no existeix inicialment un traductor públic adequat per al procés judicial i l'intèrpret àzeri que havia de connectar-se de manera remota no arriba. L'educadora havia hagut d'exercir prèviament com a traductora i explicar les dificultats derivades de la seva salut mental. **(BAY-PA03)**

Casos com aquest mostren que la traducció no és només necessària perquè una persona "entengui"; és una condició perquè el seu relat pugui existir amb garanties dins del procediment. D'altra banda, aquesta barrera també inclou no saber què significa una determinada comunicació administrativa, quina institució té competència, quin document pot servir com a proba o què ha de fer-se després d'una resposta. L'idioma s'entrecreua amb una alfabetització institucional desigual.



2.2. CINQUENA BARRERA: *Fer que el racisme es reconegui a les institucions*

Que les persones migrants aconsegueixin superar els obstacles d'accés al procés de denúncia o reclamació descrites en l'epígraf anterior, no garanteix que la discriminació racista acabi sent reconeguda com a tal. Existeix una cinquena barrera situada en el moment en el qual l'experiència de la víctima ha de traduir-se als codis establerts per les institucions.

a/ Del relat de la víctima al llenguatge institucional

La persona identifica la situació com a discriminatòria, decideix actuar i, en alguns casos, fins i tot aconsegueix accedir al procediment corresponent. Però el procés no acaba aquí: la denúncia exigeix convertir una experiència viscuda en un relat que pugui ser incorporat a un expedient. Això implica seleccionar fets, ordenar temporalment el que ha esdevingut, identificar responsables i aportar elements que permetin acreditar la vulneració. La dificultat apareix quan l'experiència de racisme no adopta la forma d'un fet únic, evident i fàcilment demostrable.

Aquesta situació és especialment sensible en el cas de la infància i adolescència, ja que l'adult-centrisme present en tot procediment de reclamació i denúncia no sols no està adaptat al seu llenguatge, sinó que en un alt percentatge dels casos són els seus progenitors o tutors legals els qui parlen per elles i porten endavant el procediment.

b/ Què es reconeix com discriminació

Els procediments de reclamació, mediació o denúncia del racisme depenen en gran mesura de les persones que reben, interpreten i canalitzen les queixes: quina dimensió dels fets consideren rellevant, quina categoria utilitzen per a nomenar-los i quina resposta institucional activen. En els casos analitzats, aquesta discrecionalitat interpretativa resulta especialment significativa quan la persona reclama un tracte que identifica com a racista, però la institució el tradueix a una altra categoria (assetjament, conflicte laboral, problemes de convivència, estafa, etc.) i, en fer-ho, desdibuixa i invisibilitza la dimensió racial de la vulneració del dret o del delicte.

Això resulta especialment rellevant per al racisme, perquè moltes de les seves manifestacions no apareixen com una negativa oberta basada en l'origen, sinó com a comentaris, tracte desigual, sospites, distribució de tasques o comportaments reiterats on la dimensió racial dels quals pot quedar diluïda si el procediment només disposa de categories més generals.

Els casos analitzats mostren que aquesta interpretació pot minimitzar, normalitzar o desvincular els fets de la seva dimensió racial.

> A Barcelona, una parella d'homes marroquins de 23 anys, són agredits per la família de la propietària de la casa on viuen pel seu origen nacional i la seva orientació sexual. Frases com a "putos moros" o "moros marietes" són repetits a més d'haver estat agredits físicament fins a deixar-li a un d'ells una ferida greu en un dit i hematomes i esgarrapades. Les víctimes, han denunciat en tres ocasions davant la policia qui no ha catalogat l'agressió com a possible delicte d'odi, malgrat que existeixen indicis d'això. Ha estat catalogat com a judici per lesions. La quarta vegada que s'han personat per a posar una altra denúncia la policia els ha dit que "no val la pena" interposar una nova denúncia. **(BAY-PA05)**

c/ L'exigència de proves, evidències i testimonis

Una altra de les dimensions d'aquesta barrera té a veure amb la càrrega de la proba, una falla estructural del funcionament del sistema judicial i administratiu que va més enllà dels casos de racisme. Moltes situacions racistes esdevenen sense testimonis o evidències directes que permetin demostrar de manera immediata la motivació discriminatòria, tot i que l'experiència de discriminació sigui clara per a qui l'ha viscuda. Això passa especialment en àmbits com l'habitatge, l'ocupació, el comerç, els serveis o l'atenció administrativa, on pot ser difícil demostrar que el tracte rebut es deu a l'origen racial o ètnic perquè el racisme pot operar de manera indirecta o encoberta.

> Una dona colombiana de 37 anys va ser estafada per una plataforma mentre es trobava en cerca activa d'ocupació. Se li va indicar que per a accedir a una ocupació havia de pagar una formació prèvia, i ella, malgrat que va manifestar no tenir recursos, i entenent que posteriorment accediria a l'ocupació va decidir realitzar el pagament. Posteriorment se li va informar que el total ascendia a 6000€. Va sol·licitar el desistiment, però li ho van denegar. Va interposar una denúncia que va ser arxivada en no considerar-se prou justificada la comissió d'un delicte. **(BUR-PA03)**

La conseqüència de tot això és que la càrrega de fer visible el racisme recau sobre la pròpia persona afectada. La persona que denuncia pot acabar havent de demostrar no sols què va passar, sinó també que la seva interpretació de l'esdevingut és vàlida.

> A Còrdova un home migrant és agredit i insultat amb comentaris racistes per quatre joves a la sortida d'un bar. L'endemà l'home decideix anar a denunciar a la policia, però li diuen que, sense un comunicat mèdic, proves (porta fotos de les seves lesions) i la identitat dels agressors no té sentit la denúncia. Li recomanen tornar quan compili més proves. **(COR-PA04)**

d / Revictimització com a resultat del propi procés de denúncia

L'última dimensió d'aquesta barrera apareix quan el procés de denúncia del racisme genera una nova experiència de malestar, exposició o deslegitimació. Moltes persones migrants experimenten un dany nou a conseqüència de la resposta en tractar de denunciar o reclamar el racisme viscut.

Els casos acompanyats permeten identificar aquesta dimensió especialment quan la persona es troba novament exposada a situacions de qüestionament, deslegitimació, culpabilització o falta de reconeixement de l'ocorregut. La persona pot haver d'explicar reiteradament els fets, justificar per què considera que ha existit discriminació, respondre a dubtes sobre el seu relat o enfrontar-se a interpretacions que minimitzen el que ha passat.

> A Barcelona, a un home de 40 anys amb discapacitat, el propietari i company de pis l'assetja i violenta contínuament a la llar fins a arribar a robar-li el telèfon. Quan acudeix a interposar la denúncia per discriminació, furt, amenaces i intimidació, els funcionaris inclouen la discriminació com un element accessori al furt, les amenaces i intimidació. El dia del judici, l'acusat amenaça a la víctima a crits i és retirat de la sala. En un principi, només rep condemna per furt i amenaces deixant de costat la discriminació, assegurant que "són problemes de convivència". Durant el judici mentre la víctima realitza el relat la jutgessa li demana a la fiscalia que suprimeixi els detalls que fan referència a la discriminació perquè són "innecessaris". El judici acaba amb l'agressor absolt per falta de proves i una condemna a la víctima per portar a judici "una cosa que no podia provar". **(BAY-PA03)**

Aquesta dimensió posa llum per a l'anàlisi de la infra-denúncia del racisme. Si l'experiència d'altres persones mostra que denunciar implica exposició al qüestionament, falta de reconeixement o absència de reparació, aquesta experiència pot incorporar-se al coneixement col·lectiu de les comunitats i reforçar la decisió de no denunciar. D'aquesta manera, les respostes institucionals no sols afecten a qui ja ha denunciat, sinó que poden influir també en les decisions futures d'altres persones que travessin situacions similars.

2.3. DESISTIMENT ESTRATÈGIC. *Quan decideix una persona que ja no vol seguir?*

L'anàlisi dels 59 casos mostra que set persones (11,9%) van desistir formalment en algun punt del procés d'acompanyament. No obstant això, llegint qualitativament la informació de l'Eina d'Observació Participant, es van identificar també situacions en les

quals la persona no arriba a iniciar una via formal, manté el procés en pausa o atura les actuacions previstes. En un bon grapat d'aquests casos, les persones han comprès durant l'acompanyament què els ha esdevingut, han pogut identificar la dimensió racista de l'experiència i han rebut informació sobre les possibilitats d'actuació. És així com el seu desistiment no pot llegir-se com una conseqüència de no haver entès el procediment. Com vam veure en l'apartat anterior, la decisió prové de valorar què pot implicar seguir endavant: una nova exposició, un conflicte major, possibles conseqüències sobre l'ocupació, l'habitatge o la situació administrativa, o la necessitat de dedicar un temps i una energia que la persona necessita per a altres dimensions de la seva vida.

El **desistiment estratègic** és la decisió, conscient i situada, de no iniciar, interrompre o no continuar una via de denúncia, reclamació, queixa o mediació en casos de racisme **després d'haver valorat les possibilitats, costos, riscos i conseqüències que aquesta actuació pot tenir per a la pròpia persona o per al seu entorn.** Es denomina estratègic perquè respon a una valoració de les alternatives disponibles en unes condicions concretes, encara que la decisió no sigui necessàriament planificada ni produeixi el resultat desitjat. Aquesta definició permet distingir el desistiment de la falta de coneixement o de la impossibilitat absoluta d'accedir a un recurs: una persona pot conèixer les vies existents, comprendre que ha sofert racisme i, així i tot, decidir que continuar no és l'opció que millor protegeix els seus interessos en aquest moment.

Es tracta d'una estratègia de protecció i de recuperació de marge de decisió. Algunes persones prioritzen preservar la seva estabilitat, protegir els seus fills o evitar una escalada del conflicte; unes altres arriben a considerar que la resposta institucional no compensa l'esforç necessari per a continuar; i en altres casos una nova dificultat o l'esgotament acumulat modifica la decisió inicial. Des d'aquesta perspectiva, desistir és una decisió orientada a protegir-se, protegir altres persones, preservar recursos bàsics o recuperar un cert control sobre una situació que s'ha tornat difícil de sostenir. Per això, l'anàlisi del desistiment intenta respondre a la pregunta **què hauria de canviar institucionalment perquè la denúncia sigui una opció realment viable?**

III

TRAVESSAR LES BARRERES

L'acompanyament com a pràctica política de transformació social

L'acompanyament constitueix una de les principals maneres de travessar les barreres que apareixien abans, durant i després d'una denúncia. El seu impacte consisteix a fer possible un recorregut que pot resultar massa complex, arriscat o directament inaccessible. Les professionals de les entitats socials, en molts casos, entren en el procés de denúncia del racisme molt abans de la presa de la decisió per part de les persones migrants, quan encara existeix confusió sobre el que ha passat, dubtes sobre si s'ha tractat de racisme, desconeixement dels drets o temor a les conseqüències d'actuar.

3.1. Fer possible l'accés a drets

Acompanyar casos de racisme ens ha donat la possibilitat de detectar allò que els procediments institucionals tendeixen a presentar com a episodis aïllats. L'acompanyament constitueix un element rellevant per a eludir algunes de les principals barreres estructurals que dificulten la denúncia de situacions de discriminació racial perquè:



En alguns casos, l'acompanyament informat, explicitant totes les possibles conseqüències de cadascuna de les possibles accions, és precisament el que permet fer el pas de reclamar o denunciar el racisme.

D'altra banda, l'acompanyament opera com un mecanisme de reducció de la complexitat institucional que, encara que no elimini les barreres a la denúncia del racisme, sí que fa possible que la persona pugui recórrer-les amb major coneixement i suport. De fet, una de les funcions més constants de les tècniques d'acompanyament en casos de racisme és traduir. Les persones arriben amb experiències, emocions, records fragmentats i coneixements situats sobre el que ha passat; les institucions, en canvi, exigeixen formularis, categories jurídiques, documentació, terminis i relats organitzats d'acord amb els seus propis codis. L'acompanyament permet connectar tots dos mons.

> En aquesta intervenció, vaig exercir un rol dual de mediació davant el personal administratiu i d'interpretació lingüística amb la llevadora, pel fet que la usuària desconeixia els motius pels quals no s'havien tramitat les seves analítiques. **(SAL-PA06)**

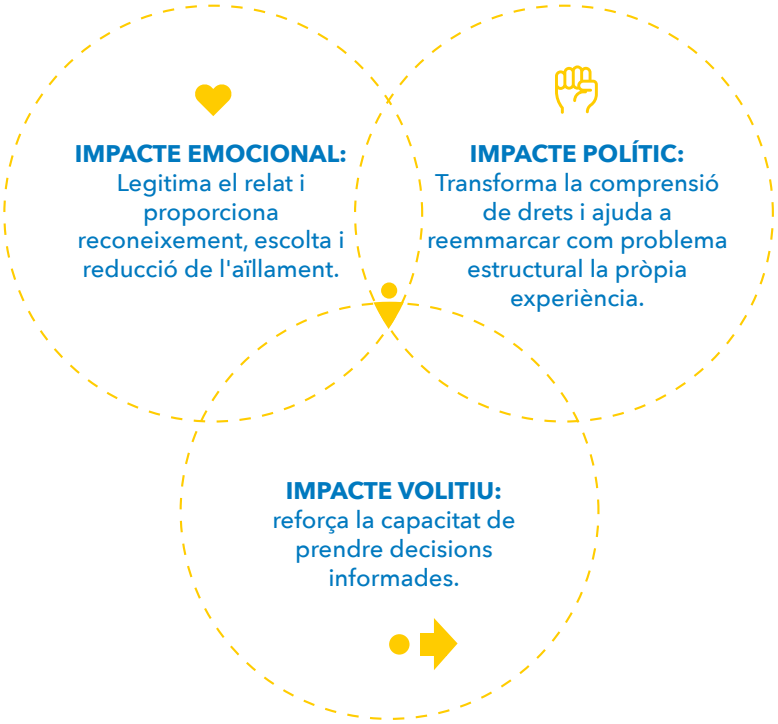
Finalment, l'**acompanyament amplia el repertori de respostes i actuacions possibles.** Davant de la idea que denunciar constitueix una decisió binària (sí/no), l'acompanyament permet identificar diferents vies: reclamacions, escrits, cercles de justícia restaurativa, mediacions, sol·licituds administratives, recursos, derivacions jurídiques o, quan procedeix, denúncia formal. Aquesta diversificació és fonamental perquè permet evitar que la denúncia penal es converteixi en l'únic indicador d'acció enfront del racisme. L'acompanyament amplia el repertori de possibilitats sense imposar una única trajectòria. A més, afavoreix que la persona trobi una resposta que s'ajusti a les seves necessitats, possibilitats i expectatives.

> Les accions directes de suport a la víctima (redacció d'escrits, revisió de documentació…) s'ha combinat amb diverses iniciatives d'incidència institucional: petició a la clínica jurídica de la Universitat d'un informe sobre el padró a València i la possibilitat d'iniciar un procés de litigi estratègic; interlocució amb responsables dels serveis socials municipals; publicacions de notícies sobre els obstacles administratius. **(VAL-PA01)**

A través dels casos hem pogut observar que l'acompanyament no sempre condueix a denunciar, sinó que en alguns casos permet decidir conscientment no fer-ho, bé perquè es prioritzen altres estratègies de restitució del dret, bé perquè la persona no desitja iniciar un procediment administratiu, penal ni de mediació. En efecte, una de les aportacions específiques de l'acompanyament és que permet valorar allò que els procediments formals solen deixar fora: elements com les conseqüències que pot tenir denunciar, els recursos, les relacions de dependència o els riscos que poden derivar-se d'una actuació aparentment correcta des del punt de vista jurídic o social.

3.2. Impacte de l'acompanyament en las víctimes de racisme

Ara bé, si observem les persones migrants acompanyades en aquest estudi, notem que l'acompanyament actua com un **mecanisme de reconstrucció d'agència en contextos on les condicions estructurals limiten la capacitat efectiva d'exercir drets**. El seu impacte principal en les persones migrants víctimes de racisme se situa en tres dimensions: l'emocional, en proporcionar reconeixement, escolta i reducció de l'aïllament; la política, en transformar la comprensió dels drets i de la pròpia experiència; i la volitiva, en ampliar la capacitat de prendre decisions informades sobre com respondre davant la discriminació.



Un dels efectes més reiterats és la legitimació del relat i la **reducció de la sensació de solitud, indefensió, aïllament i inseguretat**. Des de la dimensió emocional, l'acompanyament funciona de manera recurrent com un espai de validació i reparació simbòlica. En nombrosos casos, les víctimes arriben amb experiències prèvies de silenciament, normalització del racisme o falta de reconeixement institucional. La possibilitat de narrar els fets en un espai segur i ser reconegudes com a persones legitimades per a reclamar produeix efectes significatius en la disminució de la sensació de desprotecció institucional, redueix la culpabilització i permet reconstruir la confiança en la pròpia percepció.

> L'acompanyament ha d'integrar revisió jurídica, suport social i orientació pràctica, sense generar falses expectatives i tenint cura de no reforçar la culpa. **(BUR-PA03)**

> L'acompanyament li va brindar a la víctima un reconeixement del seu dolor i del seu patiment com a inquilí. Es va sentir validat i això en si mateix repercuteix en com es posiciona en els seus drets. **(BAY-PA03)**

En aquesta línia veiem com l'acompanyament també permet **transformar una situació percebuda inicialment com a confusa o difícil d'abordar en un procés més comprensible i manejable**. L'escolta de les persones migrants es converteix, en molts casos, en la primera forma de reconeixement de la seva experiència de racisme i té l'efecte de retornar-li legitimitat davant de situacions que han estat històricament normalitzades, minimitzades o assumides com a inevitables tant per les institucions com per la societat espanyola.

En termes polítics, **la principal transformació produïda per l'acompanyament consisteix a modificar la relació de la persona amb la seva pròpia experiència**, permetent passar d'una interpretació individualitzada del problema ("alguna cosa que vaig fer malament", "no puc fer res", "no tinc dret") cap a una comprensió basada en la vulneració de drets i en l'existència de responsabilitats institucionals o de tercers.

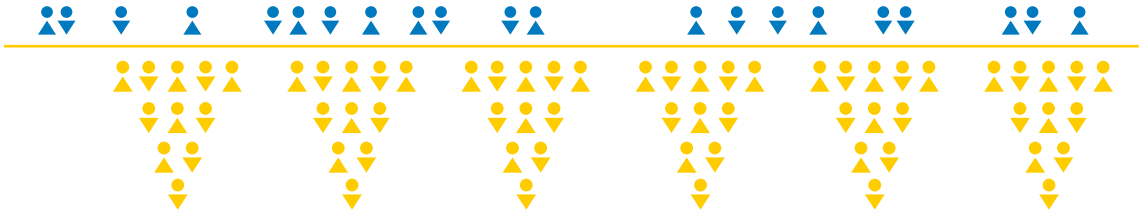
Des de la dimensió volitiva, l'evolució més significativa s'observa en la transformació de la capacitat de decisió. L'acompanyament no condueix sempre a la denúncia formal, però sí que afavoreix que les decisions siguin més informades, reflexives i conscients de les restriccions existents. En els casos on les víctimes decideixen continuar amb la reclamació, l'acompanyament permet sostenir l'acció enfront del cansament, la incertesa i les dificultats procedimentals. L'anàlisi evidencia que l'agència individual no ha de mesurar-se exclusivament mitjançant indicadors formals com la presentació d'una denúncia. Existeixen altres indicadors com recuperar la capacitat d'expressar el que ha passat, exigir un tracte digne, comprendre procediments institucionals, buscar alternatives, establir límits, mantenir una reclamació activa o prendre la decisió conscient de no continuar un procediment. En aquest sentit, **l'acompanyament és més un procés d'ampliació de capacitats que augmenta la sensació de control sobre la situació, que un trànsit homogeni cap a la judicialització del racisme**.

> L' **"èxit"** de l'acompanyament no hauria de mesurar-se pel nombre de denúncies interposades, sinó per la capacitat de les persones per a prendre decisions informades, exercir els seus drets i accedir a mecanismes de reparació i restitució, fins i tot quan la decisió final és no denunciar.

Finalment, és important assenyalar que una tendència comuna en els casos analitzats és que l'acompanyament enforteix la confiança cap als equips professionals, però la interacció amb les institucions denunciades o amb els procediments administratius genera amb freqüència un procés invers: **en la mesura en què augmenta la capacitat de la víctima per a comprendre i defensar els seus drets, disminueixen les seves expectatives sobre la capacitat del sistema per a oferir una resposta efectiva**. Les demores, la falta de reconeixement dels fets discriminatoris, les respostes insuficients o els resultats desfavorables produeixen desgast emocional i, en alguns casos, reforcen sentiments previs de desprotecció. Això mostra que **l'enfortiment de la confiança institucional de les persones migrants no depèn de l'acompanyament de les entitats socials, sinó de l'existència de respostes institucionals capaces de produir reparació material o simbòlica**.

3.3. Què passa amb els equips professionals d'acompanyament?

Mentre les institucions exigeixen a les persones afectades que expliquin, documentin i sostinguin els seus casos, les professionals que les acompanyen també han de sostenir processos llargs, incerts i emocionalment exigents que haurien de ser responsabilitat institucional. Per això, ens sembla rellevant ressaltar en aquest informe el que va passar amb l'equip professional que va acompanyar els 59 casos que componen aquest estudi.



SOSTENIR PROCESSOS LLARGS, INCERTS I ESGOTADORS

Una part substancial de l'acompanyament consisteix a mantenir-se. L'expedient pot durar mesos o anys; les institucions poden no respondre; els tràmits poden reiniciar-se; una solució pot dependre d'una altra administració. Davant d'aquesta temporalitat incerta que proposen les institucions davant els casos de racisme, les entitats socials i les tècniques d'acompanyament es converteixen en les figures que aporten continuïtat.

ACOMPANYAR VULNERACIONS QUE EL SISTEMA NO SAP O NO VOL REPARAR

La necessitat mateixa que existeixin entitats socials per a acompanyar casos de racisme és l'evidència d'una falla institucional greu: si una persona necessita suport professional per a accedir a un dret que hauria de poder exercir directament, existeix una barrera que excedeix les seves capacitats individuals.

> A València, una persona migrant portava anys esperant una prestació i ha necessitat acompanyament per a presentar successives reclamacions i sostenir-les davant diferents instàncies. La reflexió professional destaca la desigualtat entre la capacitat individual de la persona i la complexitat del sistema: "Difícilment una persona sola hauria aguantat 5 anys de lluita contra l'Administració ni hauria sabut quins mecanismes utilitzar per a aconseguir que s'admetés la seva sol·licitud." **(VAL-PA03)**

En aquest sentit, les entitats socials acabem assumint una funció que hauria de correspondre a les pròpies institucions: sostenir en el temps l'exercici efectiu d'un dret quan els procediments administratius o judicials no ofereixen respostes accessibles, oportunes ni adequades. El que les institucions converteixen en espera, incertesa o reiteració de tràmits, les tècniques l'han de convertir en seguiment, insistència i sustentació. I aquesta transferència de responsabilitats constitueix una part central de la càrrega que assumeix la feina d'acompanyament.

LA IMPOTÈNCIA PROFESSIONAL I ELS LÍMITS DE LA INTERVENCIÓ

La veritat és que l'acompanyament no sempre funciona. Hi ha situacions en les quals les professionals expertes identifiquen una vulneració, orienten, intercedeixen i ofereixen alternatives i les activen, però cap d'elles aconsegueix modificar la resposta institucional o restaurar el dret vulnerat per motius racistes.

> Per part de la tècnica, la implicació ha estat la que l'usuari li ha anat demandat i si bé considera una situació molt injusta, et sents impotent de no poder fer més. **(GUA-PA03)**

Reconèixer aquesta impotència és important per a evitar presentar l'acompanyament com una solució màgica. Les organitzacions poden reduir barreres, generar capacitats i obrir vies d'actuació, però no poden garantir que les institucions responguin, que un procediment prosperi o que una persona aconsegueixi reparació.

ENTRE LA IMPLICACIÓ I LA DISTÀNCIA: POSICIONS RACIALITZADES EN L'ACOMPANYAMENT

La posició des de la qual s'acompanya també forma part de l'experiència professional i condiciona allò que pot reconèixer-se, interpretar-se i fer-se visible durant l'acompanyament. L'equip tècnic que ha executat aquesta recerca està compost per nou tècniques, quatre d'elles migrants i racialitzades. Per a aquestes professionals, determinats relats de racisme poden activar formes de reconeixement que no procedeixen únicament de la seva formació o experiència professional, sinó també d'ocupar posicions socials travessades per la racialització i per experiències pròpies de migració i discriminació. Aquest coneixement situat pot facilitar la identificació de dinàmiques que, des de posicions no racialitzades, poden resultar menys evidents o ser interpretades exclusivament com a situacions individuals.

Aquesta diferència no es tradueix, no obstant això, en una oposició simplista entre tècniques racialitzades que "comprenen" i tècniques blanques que "no comprenen". La qüestió és una altra: les posicions racialitzades i les posicions blanques no ocupen el mateix lloc dins de l'ordre racial. La blanquitut no constitueix una absència de posició racial, sinó una posició social que històricament ha pogut presentar-se com a universal i neutral. Precisament per això, determinades formes de violència racial poden aparèixer per als qui ocupen posicions blanques com a experiències alienes, excepcionals o difícils de reconèixer en les seves dimensions estructurals.

Des d'aquesta perspectiva, acompanyar des d'una posició blanca exigeix alguna cosa més que empatia: requereix un exercici permanent de descentrament de la pròpia mirada, reconeixement dels límits del propi coneixement i assumir la responsabilitat d'aprendre dels qui experimenten el racisme. Es tracta d'evitar que aquesta absència d'experiència es converteixi en autoritat per a definir què constitueix racisme, què hauria de sentir una persona afectada o quina resposta resulta proporcionada.

Per a les professionals racialitzades, la proximitat experiencial pot produir un reconeixement especialment immediat. En alguns casos, escoltar determinats relats pot implicar reconèixer-se en l'experiència de la persona acompanyada, recordar situacions pròpies o identificar amb rapidesa formes de racisme que no necessiten ser explicades des de zero. Aquesta proximitat pot ser una font de confiança i de comprensió, però també pot incrementar el cost emocional de l'acompanyament. Quan la violència narrada no resulta completament aliena, la frontera entre acompanyar professionalment una experiència i veure's afectada per ella pot tornar-se més difícil de sostenir.

> Aquesta mediació i suport a la víctima deixa una sensació agredolça en la tècnica: el principal és que la usuària se sent agraïda i acompanyada, però alhora, deixa seqüeles emocionals pel temps implicat en l'atenció i pel fet de ser també una dona migrant. **(RIO-PA07)**

La diversitat de posicions dins dels equips pot ser una font de coneixement per a l'acompanyament, sempre que no es converteixi en una expectativa que les professionals migrants i racialitzades hagin d'assumir una major càrrega emocional o convertir-se en representants de les experiències de les persones acompanyades. **L'acompanyament antiracista exigeix reconèixer des d'on acompanya cada professional sense convertir aquesta posició en una obligació de sentir, representar o resoldre l'experiència de l'altra persona.**

DECIDIR FINS A ON ACOMPANYAR

Les professionals que acompanyen casos de racisme han de decidir constantment quan intervenir directament, quan derivar, quan intercedir, quan insistir i quan aturar-se. De vegades, la temptació és fer més: trucar directament a la institució, contactar amb la persona responsable o assumir gestions que la persona podria realitzar per ella mateixa.

> Sens dubte quan el participant m'explica el cas i em dona el correu de la persona que el pressiona i el seu telèfon sento la necessitat de trucar-lo immediatament, però intento organitzar per a dir-li les coses de manera clara i suau perquè no em pengi el telèfon, que és el primer que fa. **(ELC-PA04)**

AUTONOMIA SOTA CONDICIONS DE PRECARIETAT

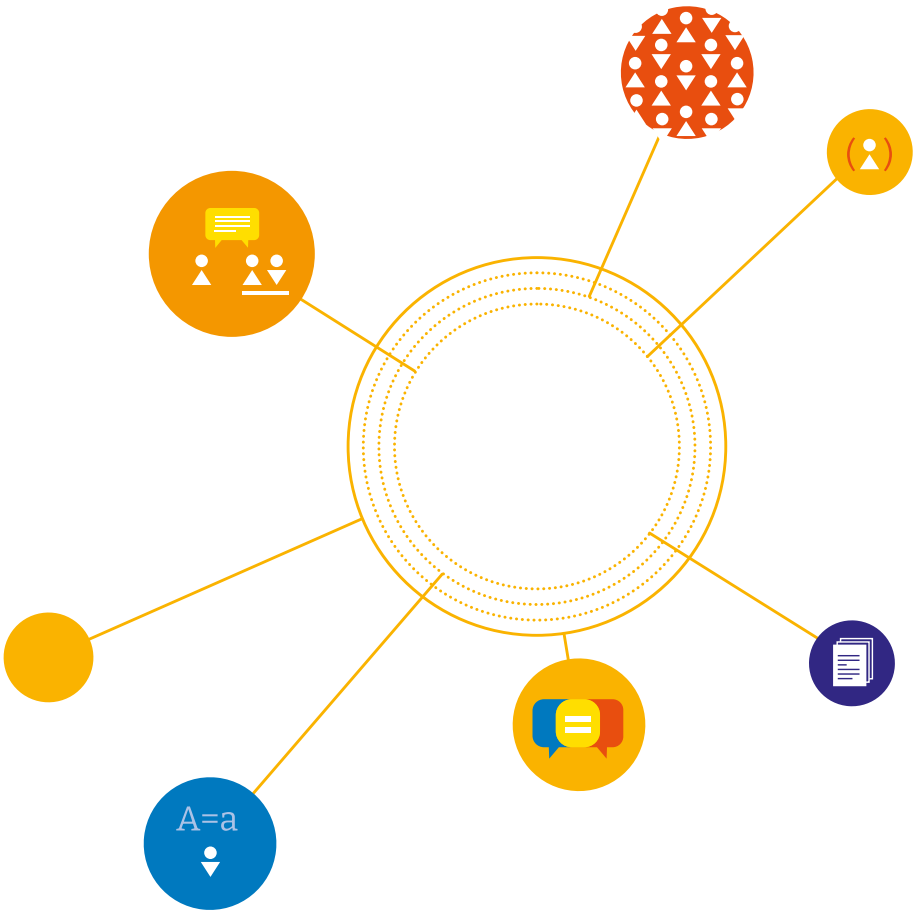
La tensió més profunda apareix quan acompanyar en l'exigència de drets i respectar l'autonomia semblen conduir en direccions diferents.

> Mediació, contenció emocional, em trobo davant el dilema de dur a terme tot el que calgui per a aturar l'abús laboral i residencial que està patint aquesta senyora en els dos aspectes, però d'altra banda no vull 'perjudicar' la senyora, sé que les dues coses si es denuncia el resultat a priori serà perdre la feina i perdre l'habitació i llavors sé que novament amb l'edat que té i la seva situació documental, sense suport familiar etc. no sé què seria d'ella. **(GUA-PA01)**

Les professionals poden identificar una via que consideren necessària, però la persona pot no estar preparada per a recórrer-la degut, sobretot, al fet que experimenten contextos de precarietat i dependència. Això situa a les professionals davant d'una barrera delicada: han d'evitar tant la retirada sota la idea que "és decisió de la persona" com la substitució de la seva voluntat sota la idea que "és el millor per a ella". Acompanyar implica sostenir aquesta tensió i assumir que, en contextos de racisme estructural i precarietat, respectar l'autonomia de les víctimes no significa limitar-se a **respectar decisions preses sota condicions d'escàs marge, sinó contribuir a generar les condicions materials i institucionals que facin possible decidir amb major llibertat**.

3.4. Acompanyar per a que deixi de ser necessari

Els 59 casos acompanyats apunten la necessitat de passar d'entendre l'acompanyament com una pràctica de suport i assistència a entendre'l com una pràctica que revela i disputa la forma en què l'Estat i les institucions distribueixen l'accés als drets. Les barreres a la denúncia del racisme que apareixen en els casos no són obstacles externs al sistema, sinó que són el sistema mateix. Això obliga a desplaçar la pregunta. El problema no és com aconseguir que les persones migrants aprenguin a orientar-se millor dins de les institucions, sinó per què determinades persones necessiten acompanyament professional per a poder fer allò que, en principi, haurien de poder fer per elles mateixes.



La necessitat de traduir, explicar, insistir, intercedir, sostenir i romandre revela que la pretensió d'universalitat d'aquests dispositius pot ocultar precisament les posicions des d'on van ser construïdes i a qui deixen fora. Per això, **l'acompanyament de casos de racisme produeix també un coneixement polític**. Les professionals aprenen, a través dels casos, com funcionen les barreres institucionals, on es reprodueixen, qui queda atrapat en elles i quins mecanismes permeten travessar-les. El coneixement situat de les persones a qui acompanyen —i, de manera especialment rellevant, el coneixement produït des de posicions racialitzades— permet fer visibles dimensions del racisme que poden quedar ocultes quan les institucions s'observen únicament des de les seves normes i procediments.

Insistim en aquesta dimensió política perquè l'acompanyament corre el risc de convertir-se en un **mecanisme informal de compensació de les falles institucionals**. Quan una tècnica aconsegueix que una persona entengui un procediment, presenti una reclamació, sostingui durant anys una sol·licitud o trobi una via alternativa per a fer valer un dret, el resultat pot ser valuós per a aquesta persona, però també pot ocultar el problema que va fer necessari aquest acompanyament. Si per a accedir a un dret cal comptar amb algú que tradueixi el llenguatge institucional, conegui els seus codis, insisteixi davant les seves portes i sostingui l'espera, ha d'interrogar-se la institució que produeix aquesta necessitat.

És en aquest sentit en què ressaltem que acompanyar i transformar no són dues tasques separades. Cada cas acompanyat pot funcionar com una forma de **producció de coneixement sobre el racisme institucional**. L'experiència acumulada per les entitats socials no hauria de quedar confinada a l'espai de l'atenció individual. Ha de poder tornar a les institucions com a evidència d'allò que els seus procediments no estan veient, no estan reconeixent o no estan reparant.

L'objectiu final de l'acompanyament no pot ser que les persones aprenguin a travessar millor unes barreres que continuen sent injustes. Ha de ser contribuir al fet que deixin d'existir-ne, es desplacin o siguin transformades.

IV

CONCLUSIONES

Què ens diuen els 59 casos sobre el sistema de denúncia del racisme?

Aquest estudi desplaça la mirada des de les decisions individuals dels qui viuen el racisme cap a les condicions que el propi sistema produeix i exigeix. El que es mostra aquí no és un conjunt de persones que, una vegada sofert el racisme, troben un procediment disponible i decideixen lliurement si utilitzar-lo o no. Estem davant un sistema que pressuposa determinades capacitats i que, quan aquestes no existeixen, trasllada a la persona el cost de compensar la seva absència.

Les experiències analitzades mostren que moltes de les barreres a la denúncia del racisme es troben en la pròpia forma en què el sistema està organitzat i no en obstacles excepcionals que algunes persones troben en el seu camí.

4.1. La ficció del denunciant *"ideal"*

La **universalitat formal** parteix de la idea que un mateix procediment garanteix una mateixa possibilitat d'accés per a totes les persones: si totes poden accedir al mateix formulari, presentar la mateixa queixa, acudir a la mateixa oficina o seguir els mateixos terminis, el procediment es considera igualitari. Però la igualtat formal pot amagar desigualtats molt concretes en les condicions necessàries per a utilitzar-lo.

Demanar una cita pressuposa disposar de temps; anar presencialment pressuposa poder-se desplaçar i absentar-se de la feina o de les tasques de cura; comprendre una comunicació pressuposa domini suficient de l'idioma i una familiarització amb el llenguatge institucional; mantenir una reclamació durant setmanes pressuposa estabilitat i capacitat per a sostenir la incertesa; aportar documentació pressuposa disposar d'ella; insistir davant una institució pressuposa tenir energia, informació i confiança suficients per a fer-ho.

Però el **denunciant ideal no existeix, és una ficció que reprodueix el racisme institucional.** Aquestes capacitats estan desigualment distribuïdes i tractar a totes les persones exactament igual pot produir resultats desiguals. Els 59 casos acompanyats mostren una distància evident entre la persona que els procediments semblen pressuposar -el denunciant ideal- i les persones que realment han d'utilitzar-los. Dels 59 casos, 39

corresponen a persones amb un nivell socioeconòmic baix; 28 es troben sense permís de residència i altres presenten situacions administratives inestables o en procés de regularització; 27 compten amb xarxes de suport escasses o directament no en disposen. En almenys 12 casos apareix de manera explícita responsabilitats de cura o la necessitat d'atendre fills, menors o familiars. Les barreres lingüístiques tampoc són excepcionals: hi ha persones amb domini baix del castellà o que es comuniquen principalment en àrab, portuguès, rus-azerbaidjanès o bambara. En diversos casos ha estat necessari recórrer a traducció o interpretació per a poder sostenir el propi procés.

La distància és encara major quan s'incorpora una mirada interseccional. 46 de les 59 persones són dones, moltes d'elles situades simultàniament en posicions de precarietat econòmica, irregularitat administrativa, responsabilitats familiars o absència de xarxes. La base recull també persones racialitzades que són gais, lesbianes o bisexuals, així com una dona trans bisexual; en 33 casos, a més, l'orientació sexual no es registra, la qual cosa evidencia els límits d'uns sistemes de recollida d'informació que tampoc permeten conèixer de manera suficient la diversitat de les persones que denuncien. Una cosa similar passa amb la discapacitat i altres condicions de salut: encara que la base identifica expressament situacions de discapacitat, malaltia crònica, embaràs, salut mental o necessitats mèdiques en diferents casos, no pot assumir-se que l'absència de registre equivalgui a absència de necessitats.

Les dificultats per a sostenir un procés formal de denúncia penal, queixa, reclamació, incidència política o mediació en un cas de racisme són el resultat de fer descansar sobre la persona denunciant capacitats i recursos que el propi sistema dona per disponibles. L'accessibilitat dels canals de denúncia es garanteix quan les vies puguin ser efectivament utilitzada en condicions d'igualtat.

4.2. El laberint del sistema i el desplaçament de la responsabilitat

Quan una persona ha d'acudir a diverses institucions, repetir el seu relat, aconseguir informació, provar que es tracta de racisme, resoldre derivacions, insistir davant la falta de resposta o aprendre procediments que no coneix, és fàcil interpretar el problema com una falta individual de capacitat per a "moure's pel sistema". Però les dades apunten en una altra direcció: **és el sistema el que està traslladant a la persona la responsabilitat de fer-lo funcionar.**

La vida és interdependent; l'administració, fragmentada. Per a aquest estudi acompanyem de manera reiterada situacions en les quals una mateixa experiència no pot comprendre's des d'un únic àmbit. La situació administrativa condiciona l'ocupació i l'habitatge; l'habitatge pot estar vinculat a l'ocupació; les responsabilitats familiars condicionen la possibilitat d'acudir a una institució; les dificultats econòmiques limiten la capacitat de sostenir un procediment; i les experiències en un àmbit poden generar conseqüències en uns altres. La pròpia situació administrativa apareix com una variable especialment determinant: 28 de les 36 persones sense permís de residència tenen un

nivell socioeconòmic baix (77,8%), i 18 d'aquestes 36 persones tenen xarxes inexistents o escasses. El sistema, tanmateix, tendeix a rebre cada dimensió per separat. **Això genera un desajustament entre la complexitat de la vida de la persona i l'arquitectura institucional de la resposta**. Qui arriba a una entitat o una institució per a comunicar i exigir reparació davant un cas de racisme no arriba amb un "problema laboral" o un «problema amb el propietari de l'habitatge» perfectament delimitat. Arriba amb una situació en la qual totes aquestes dimensions poden estar connectades. Si les institucions no reconeixen aquestes connexions, la persona ha de fer la feina de coordinació que el sistema no fa, és a dir, la víctima ha d'explicar de bell nou la seva situació, traslladar informació d'un servei a un altre, esbrinar quin recurs correspon i reconstruir un itinerari institucional que hauria de poder recórrer de manera molt més integrada.

El desplaçament de la responsabilitat. El laberint del sistema es produeix especialment quan la informació és insuficient, contradictòria o està distribuïda entre diferents serveis; quan les derivacions no van acompanyades d'una veritable transferència de responsabilitat; quan les respostes es retarden; o quan la persona ha d'insistir per a aconseguir que una institució respongui. En aquestes circumstàncies, la càrrega de fer funcionar el procediment acaba recaient sobre qui té menys recursos per a assumir-la. Dels casos acompanyats, en el conjunt de persones sense xarxes de suport, una part important dels procediments roman oberta o inconclusa: 5 dels 13 casos sense xarxes es troben en tràmit i només 3 han arribat a una via formal. Quan una persona no compta amb familiars, amistats o altres organitzacions que puguin orientar-la,

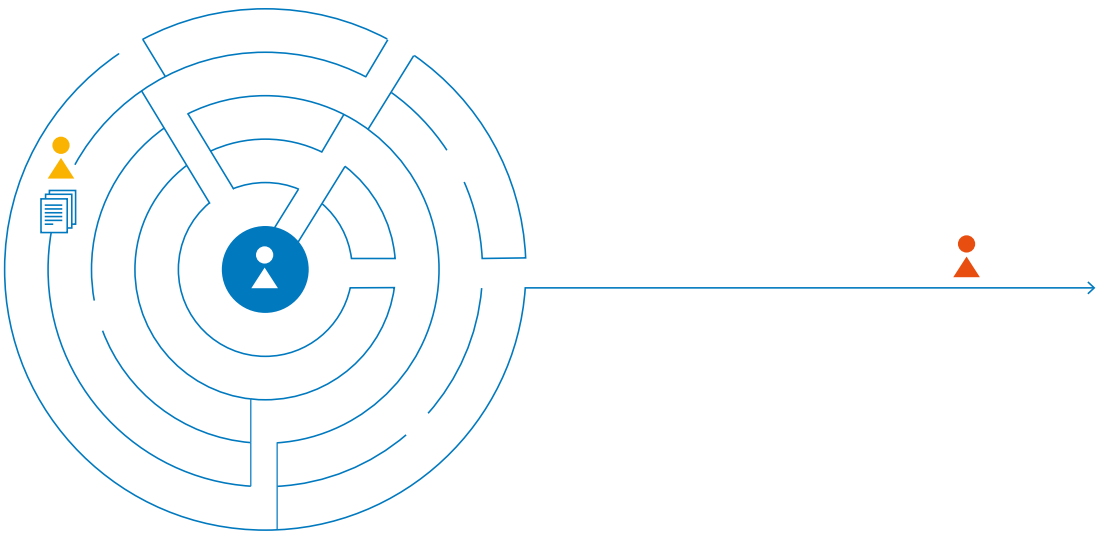
El desplaçament de responsabilitat es veu així:

El sistema no coordina	La persona **ha de coordinar**.
La informació no arriba de forma clara	La persona **ha de buscar-la i desxifrar-la**.
La institució no respon	La persona **ha d'insistir**.
El procediment és complex	La persona **ha d'aprendre a fer-lo anar**.
Les competències estan fragmentades	La persona **ha d'esbrinar qui pot resoldre cada part del problema**.
La persona no pot sostenir aquest recorregut	El procediment **queda obert, es retarda o s'abandona**.

acompanyar-la o ajudar-la a interpretar les respostes institucionals, cada derivació afegeix una tasca que ha de resoldre pràcticament sola.

La càrrega de la proba recau sobre la víctima. La càrrega d'acreditar la discriminació recau amb freqüència sobre qui l'ha patida, encara que es tracti de situacions produïdes en contextos on la persona té un accés molt limitat a les proves. En aquest estudi hem acompanyat situacions en les quals demostrar el component racista resulta especialment difícil perquè els fets s'esdevenen en interaccions privades, no queden registrats, no existeixen testimonis, les persones temen demanar proves o enfrontar-se novament a l'agent discriminador, o les institucions exigeixen elements probatoris que la víctima difícilment pot obtenir. Això té com a conseqüència que **la persona es veu obligada a produir les condicions que permetin que el seu relat sigui considerat creïble.** I precisament els qui tenen menys capacitat per a reunir documentació, aconseguir testimonis, conservar proves o sostenir un procediment prolongat són els qui poden trobar-se amb majors dificultats per a acreditar el racisme. La base mostra, a més, que les institucions no sempre reconeixen l'experiència com a discriminatòria i que en alguns itineraris s'exigeixen proves difícils d'obtenir. La veritat és que el racisme pot produir-se precisament de formes que deixen poques petjades, i després, aquesta absència de petjades pot utilitzar-se per a afeblir la pròpia denúncia.

Reduir *l'infra* registre i la *infradenúncia* del racisme a l'Estat espanyol ha de passar per **reduir la feina que el sistema obliga a fer a les víctimes**. Com es redueix aquesta feina? coordinant internament, compartint informació de manera adequada, acompanyant les derivacions, establint responsabilitats clares, evitant que la persona hagi de repetir la seva història i garantint que qualsevol professional que rebi una situació de possible discriminació sàpiga identificar-la i activar una resposta. Només així pot deixar de ser la persona afectada qui hagi de trobar la sortida del laberint.





DECÀLOGO PER A UNA DENÚNCIA SEGURA DEL RACISME

Una denúncia segura del racisme parteix d'una premissa política: la responsabilitat de combatre el racisme no pot recaure sobre els qui el pateixen. Denunciar per vies administratives, penals o socials no hauria de convertir-se en una altra prova que les persones migrants i/o racialitzades hagin de superar perquè es reconegui una vulneració que mai hagués hagut de produir-se. Per això, **una denúncia segura del racisme és aquella en la qual les institucions assumeixen la seva responsabilitat, eliminen les barreres que dificulten l'accés a la justícia i la reparació i garanteixen que cap persona hagi d'exposar-se a noves situacions de discriminació, desprotecció o revictimització per exigir els seus drets.** Això es tradueix en poder denunciar amb informació, acompanyament, confidencialitat i garanties, però també suposa rebre una resposta institucional que reconegui el seu propi racisme, actuï davant seu i en repari les seves conseqüències.

> En comptes d'ensenyar a les persones migrants i racialitzades a "denunciar millor", la lluita contra la infradenúncia del racisme ha de posar el focus a construir institucions amb capacitat de rebre, protegir i respondre davant el racisme sense convertir a qui el denuncia en el problema.

A continuació, proposem un decàleg de canvis per a que denunciar el racisme sigui realment possible.

1 Una porta d'entrada clara

L'accés al sistema comença abans que existeixi una denúncia de racisme. Moltes persones necessiten primer identificar que el que els ha passat constitueix una vulneració racista de drets, conèixer quines alternatives tenen i comprendre quines conseqüències pot tenir cadascuna. Cal que les persones

migrants puguin comptar amb informació clara des del primer contacte, canals pròxims i reducció de les passes que obliguen a passar d'una institució a una altra sense obtenir una resposta concreta.

Per això, **cada àmbit de la vida social on el racisme pot manifestar-se hauria de disposar d'una ruta d'actuació concreta i comprensible per a la seva denúncia** que indiqui:

- *On acudir en primer lloc;*
- *Quina documentació pot necessitar-se;*
- *Quin termini hi ha;*
- *Què pot aconseguir-se mitjançant cada via;*
- *Quins riscos o conseqüències pot tenir cada opció;*
- *Què fer si la institució no respon; i*
- *A quin recurs acudir quan la primera via no funciona. Moltes persones desconeixen què fer davant el silenci administratiu, una resposta negativa o una via que no prospera.*

L'accessibilitat ha d'incloure a més la dimensió lingüística i digital. No és suficient que el procediment estigui disponible en una seu electrònica si la persona no pot utilitzar-la.

2 Circuit estable de coordinació entre l'Autoritat Independent, les institucions públiques i les organitzacions socials

És urgent desenvolupar un **protocol comú de derivació, coordinació, acompanyament i seguiment de casos**, que permeti establir amb claredat què passa quan una persona arriba directament a l'Autoritat Independent, les institucions implicades (Serveis Socials, Sanitat, Consum, etc.) o a les organitzacions socials. El circuit hauria de contemplar, almenys:

- **Un sistema de derivació multidireccional,** perquè els casos puguin passar de les organitzacions socials o les institucions públiques al CEDRE o a l'Autoritat Independent–i també en sentit invers quan calgui– sense que la persona hagi de reiniciar el seu relat o buscar per ella mateixa el recurs següent.

- **Criteris compartits per a determinar la via més adequada,** tenint en compte la naturalesa dels fets, l'àmbit en el qual es produeix la discriminació, l'existència de possibles discriminacions múltiples o interseccionals, els terminis i el nivell de protecció que requereix el cas.

- **Continuïtat de l'acompanyament durant les derivacions,** de manera que el trasllat d'un cas a una altra institució no impliqui que la persona quedi sola davant d'un procediment que pot resultar complex o desconegut.

- **Un mecanisme de seguiment dels casos derivats,** amb consentiment de la persona afectada i respectant les obligacions de confidencialitat i protecció de dades, que permeti saber si la derivació s'ha produït, quina via s'ha activat i en quin punt es troba el procés.

- **Canals de comunicació estables entre l'Autoritat Independent i les organitzacions socials,** amb referents identificats i procediments clars per a resoldre casos urgents, situacions d'especial gravetat o aquells en els quals existeixi risc de revictimització.

- **Espais periòdics de revisió conjunta,** per a identificar obstacles recurrents en las derivacions, millorar els circuits i detectar àmbits o pràctiques en què las vies existents no estan funcionant.

Aquest circuit permetria aprofitar les capacitats diferenciades de cada agent. Les organitzacions socials constitueixen, en molts casos, l'espai de confiança en el qual la persona relata per primer cop el que li ha passat i rep acompanyament; el CEDRE aporta una estructura especialitzada en discriminació racial o ètnica i una experiència acumulada en atenció i orientació; i l'Autoritat Independent incorpora les competències institucionals que li atribueix la Llei 15/2022 i el seu Estatut per a la protecció davant de la discriminació. L'objectiu seria trobar una manera de no duplicar ni desplaçar funcions, però fent que, juntament amb les institucions públiques, funcionin com a parts connectades d'un mateix recorregut de protecció.

3 Que la situació administrativa no decideixi qui pot denunciar el racisme

No tenir permís de residència pot modificar radicalment el risc real i percebut de denunciar el racisme: por a la policia, dependència d'un ocupador o arrendador, temor a perdre ingressos o prioritat per resoldre abans la situació documental.

Aquest punt adquireix una rellevància particular en el context actual. La regularització extraordinària iniciada a l'abril de 2026 va rebre 1.174.978 sol·licituds, de les quals 609.737 ja havien estat tramitades a 2 de juliol. A causa del procés de regularització extraordinària, durant 2026 un nombre extraordinàriament elevat de persones està travessant processos que modifiquen de manera substancial la seva relació amb el mercat laboral, la Seguretat Social i les

administracions públiques. A més, entren en vigor canvis normatius (Pacte Europeu de Migració i Asil -PEMA- per exemple) que introdueixen canvis importants en l'arquitectura de gestió d'asil i migració. En aquest context de transformacions normatives i polítiques, és indispensable comptar amb l'actualització permanent dels protocols d'acompanyament de casos de racisme tant en les institucions com en les organitzacions socials.

Per això, **els dispositius antidiscriminatoris haurien d'estar preparats per a acompanyar també els canvis de situació administrativa, i no tractar aquesta variable com una condició estàtica.**

4 Superar la dicotomia entre denunciar el racisme o sobreviure

Abans d'iniciar una via formal de comunicació del racisme, queixa, reclamació o denúncia, els organismes públics competents i/o les entitats socials haurien de realitzar una valoració de context que permeti identificar:

- *Dependència econòmica del presumpte agressor;*
- *Risc de pèrdua d'habitatge;*
- *Situació laboral;*
- *Procediments d'estrangeria oberts;*
- *Necessitats sanitàries;*
- *Existència de menors a càrrec;*
- *Xarxes de suport;*
- *Barreres lingüístiques;*
- *Discapacitat o problemes de salut mental; i*
- *Possibles represàlies.*

Aquesta valoració permetria decidir conjuntament quina via és l'adequada, quan iniciar-la i quina intensitat d'acompanyament li cal.

5 Respostes diferents per a àmbits diferents

Els 59 casos mostren una concentració especialment rellevant de racisme institucional en la **sanitat, l'ocupació i l'habitatge**. Els agents discriminadors en cadascun d'aquests àmbits són diferents: funcionariat (sanitat), empreses o cas particular d'ús de llar i cures (ocupació) i particulars o agències (habitatge). Per això, necessitem r**espostes específiques per als llocs on ocorre el racisme.**

SANITAT. Que una reclamació per racisme pugui ser reconeguda com a tal

Una persona pot acudir a un centre sanitari per un tracte racista i acabar registrada simplement com una "queixa assistencial". Si la discriminació no s'identifica com a tal, també pot desaparèixer de les estadístiques institucionals. Per això, els sistemes de reclamacions sanitàries haurien de permetre identificar expressament les situacions de possible discriminació racial o ètnica, fins i tot quan la persona les formuli inicialment com un problema de tracte, informació o accés.

I els qui reben aquestes reclamacions han de conèixer els drets sanitaris de les persones migrants i els recursos d'interpretació disponibles.

OCUPACIÓ. Que assenyalar la discriminació no posi en risc la seguretat econòmica

La llei ja reconeix el dret a no patir discriminació en l'ocupació, la protecció davant de l'assetjament i les represàlies i les funcions de la Inspecció de Treball. Però aquestes lleis poques vegades es fan efectives. Per això, els protocols laborals han d'indicar amb claredat quan acudir a l'empresa, quan a la Inspecció i quan buscar assessorament especialitzat.

I en el treball de la llar i les cures, o qualsevol altre àmbit laboral on pot existir dependència econòmica i residencial respecte de la persona ocupadora, l'assessorament ha de ser independent i accessible fora de l'espai de treball.

Per als qui treballen sense autorització de residència i feina, la situació és encara més complexa: la protecció davant del racisme existeix, però la formalització immediata de l'ocupació pot no ser una opció disponible. És necessari abordar simultàniament la discriminació i la situació laboral i administrativa, sense presentar la formalització de l'ocupació com a requisit inicial per a actuar enfront del racisme.

HABITATGE: Que el racisme no desaparegui rere d'un "conflicte de convivència"

Les institucions han de poder detectar el racisme immobiliari en les seves diferents manifestacions, encara que el cas arribi com una negativa a llogar, una amenaça d'expulsió, una estafa, un problema d'empadronament o un conflicte amb una comunitat.

I quan reclamar pugui posar en risc l'allotjament, la persona ha de rebre orientació i opcions residencials clares abans de veure's obligada a triar entre denunciar el racisme i conservar el seu habitatge.

6 Traslladar les garanties de justícia accessible als casos de racisme

L'anàlisi interseccional dels casos acompanyats mostra que la possibilitat de denunciar el racisme a nivell administratiu o penal -o fins i tot només de comptar el que ha passat davant d'alguna institució o entitat social- depèn del fet que aquesta via pugui ser compresa, utilitzada i sostinguda per persones que poden trobar-se, a més, en situacions de discapacitat, problemes de salut mental o minoria d'edat. Espanya disposa ja d'un marc jurídic rellevant per a respondre a aquestes situacions que hauria de traslladar-se per a aquests casos.

La Ley Orgánica 8/2021 de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència incorpora garanties específiques per a evitar la victimització secundària, regula la prova preconstituïda i permet que la declaració de nens, nenes i adolescents s'articuli amb equips psicosocials que treballin de manera interdisciplinària i interinstitucional. Aquest marc s'està desenvolupant, a més, mitjançant el model Barnahus, que busca precisament superar la fragmentació entre justícia, protecció, salut i serveis socials, concentrant la intervenció dels diferents professionals i establint mecanismes de comunicació adaptats a la infància.

En matèria de discapacitat, la legislació també reconeix ja el dret a participar en els procediments judicials en condicions d'igualtat. La Llei 8/2021 estableix que han de realitzar-se ajustos en totes les fases processals, inclosos els actes de comunicació, i reconeix el dret de les persones amb discapacitat a entendre i ser enteses mitjançant llenguatge clar i accessible, sistemes de suport a la comunicació i, quan sigui necessari, la intervenció d'una persona facilitadora. La Llei 15/2022 reforça aquestes garanties en l'àmbit de la discriminació en exigir que les víctimes rebin informació completa, comprensible i adaptada a les seves necessitats, i en establir obligacions específiques respecte de les persones amb discapacitat i de nens, nenes i adolescents.

En concret, el trasllat d'aquestes disposicions per a la gestió dels casos de racisme haurien de traduir-se en:

- *Incorporar una valoració primerenca de necessitats d'accessibilitat i suport en els protocols d'atenció i acompanyament de casos de racisme, incloent-hi edat, discapacitat, necessitats de comunicació i situacions que puguin afectar la capacitat de sostenir el procés.*
- *Establir un mecanisme de connexió entre les entitats que acompanyen casos de racisme i els recursos especialitzats ja existents, de manera que puguin activar, quan calgui, els suports jurídics, psicosocials, de comunicació o de facilitació previstos en la normativa.*

- *Adaptar la informació sobre el procediment i les decisions que afecten la persona, utilitzant llenguatge clar, lectura fàcil, sistemes augmentatius o alternatius de comunicació, interpretació o altres suports quan calguin.*

- *Evitar la reiteració innecessària del relat, aprofitant les eines existents de prova preconstituïda, documentació audiovisual i coordinació interdisciplinària quan resultin jurídicament aplicables. En el cas de menors i persones amb discapacitat necessitades d'especial protecció, la legislació espanyola ja contempla mecanismes específics precisament per a reduir la victimització secundària.*

- *Establir mecanismes de coordinació amb els dispositius especialitzats d'infància i discapacitat perquè la persona pugui mantenir continuïtat en els seus suports durant el trànsit entre l'atenció social, la denúncia administrativa del racisme i el procediment judicial.*

7 Formar a les persones que reben el relat

Una part del problema passa abans que una denúncia sigui registrada, quan una situació amb components racistes es classifica com: "conflicte veïnal", "problema administratiu", "agressió", "furt", "problema laboral", "malentès".

Necessitem professionals amb capacitat d'identificar el racisme que no apareix nomenat. La formació de policies, personal sanitari, jutges, fiscals, funcionaris d'estrangeria, Seguretat Social, registres, ajuntaments, centres educatius i altres serveis públics ha d'estar vinculada a procediments concrets d'identificació i actuació.

8 Respondre és protegir

El temps apareix com un factor que aprofundeix la infradenúncia del racisme. Existeixen situacions en les quals una persona espera més d'un mes simplement per a ser escoltada per l'organisme competent. Un sistema de denúncia segura no pot considerar que l'obligació institucional es compleix simplement amb permetre presentar una queixa/reclamació/denuncia. Rebre una reclamació o denúncia sense respondre-la també pot produir desprotecció.

Tota persona migrant amb independència de la seva situació administrativa que comuniqui un cas de racisme hauria de rebre:

- *Justificant de recepció*
- *Informació sobre unitat/contacte que tramita*
- *Passes a seguir*
- *Actualització si es retarda*
- *Explicació de la decisió*

9 Reforçar la mediació, però sense convertir-la en substitut de la reparació del dany

En el conjunt de casos acompanyats i analitzats en aquest estudi, 16 van ser resolts a través de mediació, davant de 8 en els quals es va interposar una denúncia penal, i 17 que van utilitzar recursos administratius. Això ressalta la utilitat de la mediació primerenca, la interlocució professional i la possibilitat d'aconseguir que la conducta cessi, que la institució reconegui l'ocorregut o que s'eviti que torni a succeir. Moltes de les persones que acompanyem no estan buscant una resposta penal.

Però la mediació ha d'utilitzar-se quan existeix una relació de forces que permet una intervenció segura. No pot plantejar-se com a solució automàtica quan existeix violència, amenaça, dependència extrema o una relació profundament asimètrica. L'Estatut de l'Autoritat Independent preveu precisament que els seus procediments de mediació i conciliació puguin incloure restitució, indemnització, rehabilitació, satisfacció i garanties de no repetició. A més, encara que la mediació resolgui la situació concreta, el cas ha de quedar registrat oficialment com a cas de racisme en els registres institucionals.

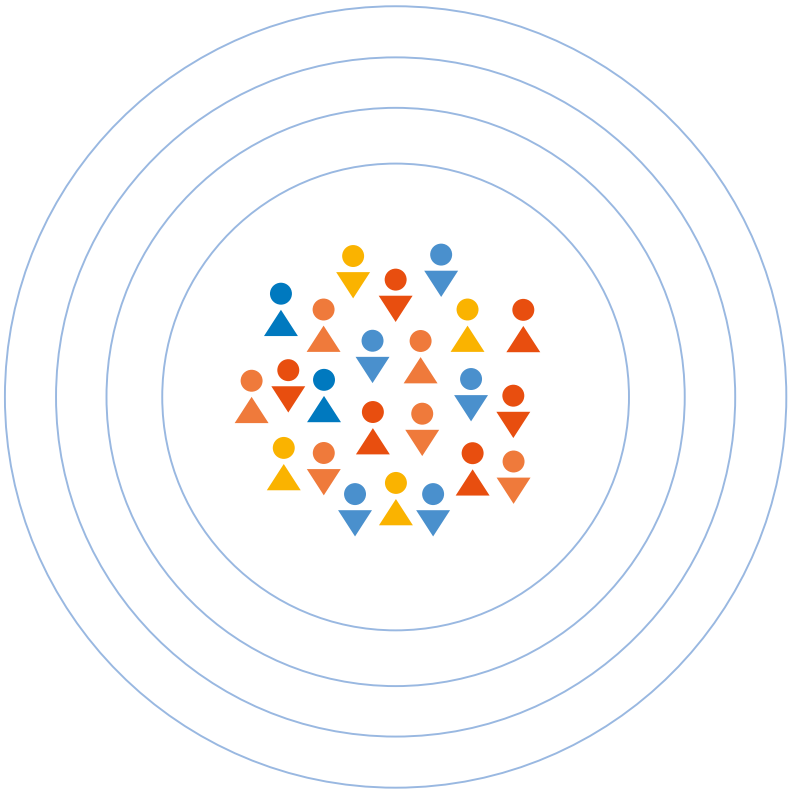
10 Construir mecanismes de reparació no judicials

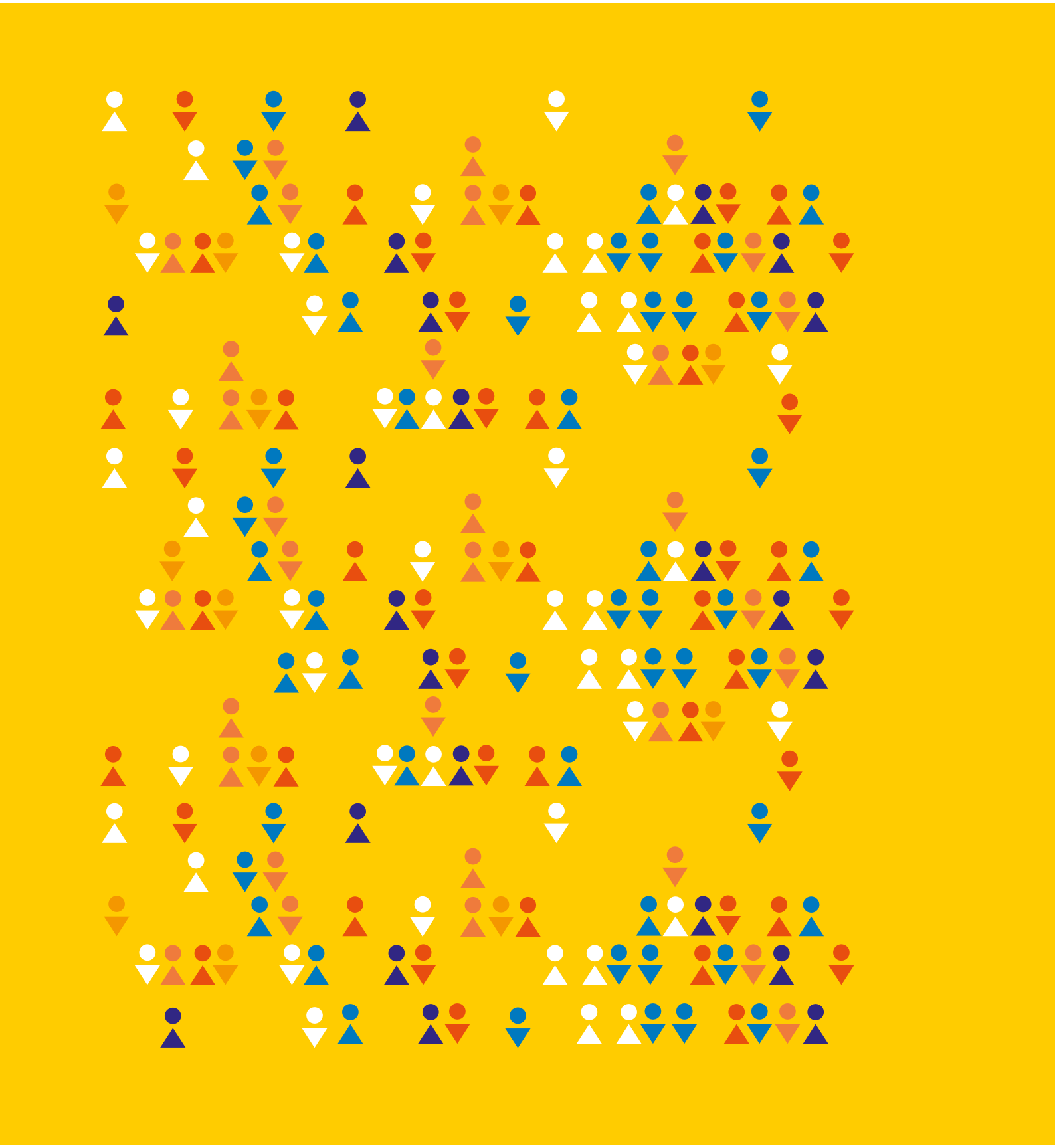
Les persones que han sofert racisme no sempre busquen el càstig dels responsables. De vegades busquen que la institució reconegui el que ha passat, que el comportament cessi, recuperar un dret, obtenir informació o evitar que una altra persona travessi la mateixa situació.

Això resulta especialment important perquè alguns casos no disposen de proves suficients per a sostenir una via penal. Un dels aprenentatges d'aquest estudi és precisament que, davant la impossibilitat de demostrar un delicte,

la intervenció pot haver de desplaçar-se cap a Serveis Socials, mediació, reclamació administrativa o altres vies de protecció.

Els mecanismes de denúncia del racisme haurien de reforçar aquestes respostes diferenciades ja contemplades en la Llei 4/2015 de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delicte i en la Llei 15/2022, de 12 de juliol, Integral per a la igualtat de tracte i la no discriminació: restitució del dret, correcció d'una decisió administrativa, modificació d'una pràctica institucional, mediació, reparació, mesures de no repetició o sanció quan escaigui.





CADA CAS HA DE SERVIR PER A CANVIAR EL SISTEMA

Cada registre oficial d'un cas de racisme hauria d'incorporar una valoració de la resposta institucional: quines barreres trobem?, què va fallar?, què va funcionar?, quins drets no van ser reconeguts?, què caldria modificar? Així, cada cas es converteix en una oportunitat per a orientar canvis en el sistema que permet la situació, reprodueix o no sap respondre adequadament davant seu.

Aquest informe parteix d'una idea fonamental: no n'hi ha prou amb reconèixer que existeix racisme; cal transformar les condicions que permeten que continuï existint i que tantes vegades quedi sense una resposta adequada. Escoltar les veus dels qui ho experimenten, reconèixer les seves experiències i convertir aquest coneixement en canvis institucionals requereix que els organismes públics que diuen tenir canals de denúncia operatius desplacin la mirada dels casos aïllats cap a les estructures que els fan possibles.

Barreres de la denúncia:
Discriminació racial i racisme en l'accés a drets a Espanya

2026 Red Acoge
Cea Bermúdez, 43 3º B
28003 - Madrid (Espanya)
Tel.: (+ 34) 91 563 37 79
acoge@redacoge.org
redacoge.org

@redacoge /RedAcoge @redacoge

Coordinació de l'estudi
Joy Helena González-Güeto

Assessorament
Alaitz Penas

Equip tècnic d'acompanyament
Verónica Jaramillo. **Bayt Al-Taqhafa**
Beatriz de la Fuente. **Burgos Acoge**
Marcela Carias y Lucía Pérez. **Córdoba Acoge**
Natividad Aliaga. **Elche Acoge**
Carmen Prados. **Guada Acoge**
Carlota García. **Murcia Acoge**
Yanitza Torres. **Rioja Acoge**
Sarahí Reyes. **Salamanca Acoge**
Francisco Simón. **València Acull**

© **Red Acoge**

Octubre de 2026

És gratuït i queda prohibida qualsevol comercialització del present document.

Aquest material és el resultat del projecte *"Denuncia sin barreras"*, finançat per:

GOBIERNO DE ESPAÑA
MINISTERIO DE DERECHOS SOCIALES, CONSUMO Y AGENDA 2030
POR SOLIDARIDAD
OTROS FINES DE INTERÉS SOCIAL


RED acoge